

**Az emberi méltóság a médiában,
különös tekintettel az ORTT és a Médiatanács gyakorlatára**

Hallgató: Mekler Kinga

KRE ÁJK

Konzulens: Dr. Udvary Sándor

Szekció: Infokommunikációs jog

„Aztán mit beszélnek az én szabadságomról? Hát az enyém a szabadság, amivel rendelkezem? Nekem csak egy szabadságom van. Az, hogy szabad vesződnöm, kínlódom, küzdenem, veszélybe rohannom, magam összetöretnem – a mások szabadságáért.”(Móra Ferenc)

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés.....	3
2. Hipotézis.....	4
3. Az alapjogok kialakulásához vezető út	5
4. A média és az állam kapcsolata, nemzetközi távlatból	8
4.1 Az Európa Tanács	8
4.2 Az Európai Unió.....	9
4.3 Nemzetközi jog: ENSZ	10
5. A véleménynyilvánításhoz való jog	12
5.1 Véleménynyilvánítás szabadsága és a szólásszabadság	12
5.2 A szólásszabadság értelmezése az angolszász jogban.....	12
5.3 A véleménynyilvánítás szabadsága, mint alapjog	14
5.4 A vélemény meghatározása	15
5.5 A véleményszabadság tartalma és korlátai	16
6. A sajtószabadság	18
6.1 Véleményszabadság - Sajtószabadság.....	18
6.2 Sajtó vagy média?	19
6.3 Az írott és az elektronikus sajtó szabályozása.....	20
6.4 A sajtószabadság tartalma	22
7. Az emberi méltóság.....	25
7.1 Az emberi méltóság történelmi útja	25
7.2 Az emberi méltóság a nemzetközi dokumentumokban	27
7.3 Emberi méltóság az Alaptörvényben és az Alkotmánybíróság gyakorlatában.....	28
7.4 Az emberi méltóság, mint a sajtószabadság korlátja	30
7.5 Az emberi méltóság a korábbi és a hatályos médiatörvényekben	33
8. Az emberi méltóság az ORTT és a Médiatanács gyakorlatában	35
8.1 Individuális jogsérelmek az ORTT és a Médiatanács gyakorlatában.....	35
8.2 Az emberi jogok intézményes védelme az ORTT és a Médiatanács gyakorlatában	36
8.2.1 Kiszolgáltatott, magatehetetlen helyzetben lévők sérelmes bemutatása	37
8.2.2 A kiskorúak emberi méltóságot sértő bemutatása	39
8.2.3 Egyes személyek, társadalmi csoportok másodrendűként kezelése	39
8.2.4 A személyiségnek nincs érinthetetlen tartománya.....	40
9. Konklúzió	42
10. Felhasznált irodalom	43

1. Bevezetés

Dolgozatomban három alapjogot, értéket vizsgálok: a véleménynyilvánítás szabadságát, a sajtószabadságot és az emberi méltósághoz való jogot. Mindhármukban közös, hogy a demokrácia működésének esszenciális feltételei. Azonban az is kétségtelen, hogy egyikük sem abszolút érvényű emberi jog, sőt korlátozásukra legtöbbször pont a demokratikus értékek védelmében van szükség.

A munkám öt jól elkülöníthető részre osztható. Az első szakaszban az alapvető jogok kialakulásával foglalkozom (3. fejezet), mellyel eljutok a szóban forgó jogok gyökereihez. A második nagyobb egység (4-5. fejezet) a véleménynyilvánítás szabadságát öleli fel, először nemzetközi, majd hazai aspektusból. Az ezt követő részben a sajtószabadság kap kiemelt szerepet (6. fejezet), hiszen a magyar Alkotmánybíróság értelmezése nyomán ez a jog a véleménynyilvánítás szabadságából deriválható. A negyedik rész (7. fejezet) az emberi méltóság fogalmát definiálja, majd a sajtószabadság és az emberi méltóság viszonyára koncentrálni. A téma elméleti megalapozása után, az utolsó rész (8. fejezet) az ORTT és jogutódja, a Médiatanács gyakorlatát ismerteti.

Más aspektusból a dolgozat felépítése logikailag azzal magyarázható, hogy történetileg először a véleménynyilvánításhoz való jog mai jelentése fogalmazódott meg. Majd a nyomtatott sajtó, a rádiózás és a televíziózás megjelenésével és elterjedésével a sajtószabadság kivált a véleményszabadsághoz való jogból. Az emberi méltóság bár szintén hosszú múltra tekint vissza és csírái már az ókorban fellelhetők, mai jelentése mégis csak a második világháború után forrt ki. S hazánkban még ennél is később, a rendszerváltást követően emelkedhetett az alapvető értékek közé.

2. Hipotézis

A sajtószabadsághoz való jog érvényesülésének határait nem egyszerű feltárni. Dolgozatom azon az elképzelésen alapul, hogy bár nem abszolút jogról van szó, mégis ennek a jognak nagyon kevés esetben kell más joggal szemben meghajolni és teret engedni maga helyett egy másik jog vagy érték érvényesülésének.¹

A muszlimok ártatlansága című film bejárta a nemzetközi sajtót, nagy visszhangot keltve Európától az Egyesült Államokig. Az alkotás Mohamed prófétát és követőit erőszakos és fosztogató népnek állítja be és több ízben csúfot űz a muszlimok vallásos érzületéből. A film 2012 júliusában került fel a YouTube videómegosztó portálra, majd szeptemberben egy egyiptomi televíziós csatornán megtekinthették az érdeklődők. A felháborodási hullám itt vette kezdetét, s fény derült az egyiptomi származású, Kaliforniában élő rendező kilétére. Az amerikaiak nem korlátozták a film terjedését, így módon az a mai napig elérhető az interneten. A hitükben megsebzett muszlimok, világszerte Amerika-ellenes tüntetésekkel tiltakoztak a film ellen, melyek aztán több ember halálához vezettek. A zavargásokban, a líbiai amerikai nagykövet életét vesztette.²

A felvázoltak alapján jól kitűnik, hogy a sajtószabadság egy másik alapvető értékkel áll szemben, más vallási érzületének tiszteletben tartásával. Az mindenképpen bizonyos, hogy erkölcsileg elítélendő a film, azonban úgy gondolom, hogy az internetes tartalmak korlátozása egy demokratikus államban nem lehet megoldás. Amennyiben ezt egyszer megtennénk, akkor nyitva állna az út arra, hogy újra és újra megtegyük egyre kevésbé alátámasztható indokok mentén.

Dolgozatom célja az, hogy elméleti megalapozás és a hazai médiaszabályozó-hatóság döntései nyomán egyértelművé váljon, hogy a sajtószabadság határai hol húzhatók meg, hol van az a pont, amikor az emberi méltósághoz való jog olyan súlyosan sérül, hogy annak a sajtószabadság korlátját kell jelentenie.

¹AB határozat 30/1992. (V. 26.): „A véleménynyilvánítási és sajtószabadság korlátozásának szükségessége következik a magyar állam nemzetközi kötelezettségeiből is.”

²http://hvg.hu/vilag/20120912_Gagy_i_propagandafil_m_iatt_oltek_meg_az_a (letöltés ideje: 2012. október 14.)

3. Az alapjogok kialakulásához vezető út

Az alapjogok gyökerei egyrészt a természetjogi gondolkodásban, másrészt társadalmi szerződés elméletében érhetők tetten. Azzal az elképzeléssel, hogy létezik egy természeti, az emberi természetből deriválható, vagy más néven „égi” jog, mely elsőbbséget élvez a pozitív, ember által alkotott joggal szemben, már az ókori görög irodalomban is találkozhatunk.³ Szophoklész drámájában Antigoné a lelkiismerete és az „isteni jog” parancsát követve (mely kimondja, hogy az embernek jár a méltó végtisztesség), megtagadta a király, így a pozitív jog rendelkezéseit: „Parancsaidban nem hiszem, hogy oly erő lehet, mely engem istenek nem változó íratlan törvényét áthágni kényszerít.”⁴

A szerződéselméletek csírái szintén az ókori Görögorszáig, Szókratész filozófiájáig nyúlnak vissza. A tézis újkori megalapozói Thomas Hobbes, John Locke és Jean-Jacques Rousseau voltak.⁵ Meglátásom szerint a dolgozat témája szempontjából Rousseau elmélete érdemel nagyobb figyelmet. Rousseau társadalmi szerződésében az egyén feladja „természetes szabadságát”, s az „egyezményen alapuló szabadságért” cserébe szerződést köt a létfenntartás, így a közjó érdekében, ellenszolgáltatásként pedig kötelezettségek terhelik a „államhatalommal” szemben. Amennyiben a szerződés pontjaiban bármiféle változás menne végbe, akkor a szerződés azonnal a hatályát veszti, és az emberek visszanyerik „természetes szabadságukat”. „A társadalmi szerződés az állampolgárok között, olyan egyenlőséget teremt, amelyben egyforma feltételek mellett vállaltak kötelezettséget, de egyforma jogok is illetik meg őket.”⁶ Ebben már felfedezhető az egyenjogúság gondolata. A szerződés részesei teljesen szabadon rendelkezhetnek a nekik meghagyott javakkal és szabadságokkal.

Az alapjogok kialakulásához vezető út más volt mind az angolszász, mind a kontinentális jogrendszerekben. Míg az angol alapjogok a rendek és az uralkodó között kötött paktumokon, egyezményeken keresztül (már a XIII. századtól kezdve) a bírói gyakorlatban „konkretizálódtak, addig az amerikai alapjogok az angol „common law-ra”, a vallási tanításokra, és a természetjogi gondolkodásra támaszkodtak.”⁷ A kontinentális jogfejlődésre a francia forradalom idején elfogadott, Az Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozata gyakorolta a legnagyobb hatást, melyet az Alkotmányozó Nemzetgyűlés 1789. augusztus 26-

³ Sári János – Somody Bernadette: Alapjogok, Osiris Kiadó, 2008, 15-28. oldal (a továbbiakban: Sári – Somody)

⁴ Szophoklész: Antigoné, Magyar Elektronikus Könyvtár: <http://mek.niif.hu/00500/00500/00500.htm> (letöltés ideje: 2012. szeptember 1.)

⁵ Thomas Hobbes (1558-1679), John Locke (1632-1704) és Jean-Jacques Rousseau (1712-1778)

⁶ Rousseau: Társadalmi szerződés, Phönix-Oravetz kiadás, 1947, 17-35. oldal

⁷ Sári – Somody: 15-28. oldal

án fogadott el. A deklaráció magában rejtje a természetjogi gondolkodás hagyományait és Rousseau elméletét egyaránt. Az emberi jogok ünnepélyes kinyilatkoztatásával elérkeztünk a következő állomáshoz, az emberi jogok alkotmányba foglalásához, mellyel az emberi jogok állam által elismert jogokká váltak.

A természetjogi gondolkodás ellenpólusaként, a XIX. századra a jogi pozitivizmus elmélete indult el térhódító útján, amely a jogi normák jogon túli tartalmát értelmezhetetlennek tartotta, ezáltal kétségbe vonta a természetjogi gondolkodás alapvetéseit. A XIX. század második felétől a jelentős gazdasági és társadalmi változások eredményeként, az állam a szegényebb osztályok megsegítése miatt beavatkozásra kényszerült, ezzel elősegítve az alapjogok második generációjának kialakulását.

Az első világháborút követő évtizedek az emberi jogok hanyatlásának, az ókori Görögországból eredő hagyományok és értékek tagadásának időszaka volt. Bár az 1936-os szovjet alkotmányban megjelentek az alapvető emberi jogok, mint köztudott, ezek érvényesülésére nem fektettek hangsúlyt. A második világháborút megelőző időszakban és a háborús években az emberi jogok figyelmen kívül hagyása tovább folytatódott, sőt a náci ideológia megfogalmazásával, a fajelmélettel, a totális állam eszméjével megvalósult az emberi jogok létének teljes elutasítása.

A második világháború a súlyos emberveszteségek mellett erkölcsi és morális bukást hozott. A háború tanulságaként az államokban (a szocialista államokat kivéve) megkezdődött az emberi jogok eszméjéhez, a természetjog írott jog felettségének tételéhez való visszatérés, és az emberi jogok egyetemessé válása. Az ENSZ égisze alatt született meg 1948-ban az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata, majd 1966-ban a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya és a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya. Az Európa Tanácshoz pedig az 1950-ben elfogadott Egyezmény az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről és az 1961-es Európai Szociális Charta köthető.⁸

Mindeközben a világ két pólusra szakadása határozta meg a jogfejlődést. Az egyik ellenpontot a nyugati, a másikat a szocialista országok alkották. Ugyan mind a szocialista, mind a nyugati államok alkotmányában szerepeltek az alapvető jogok, ám az előbbiek esetében ezek érvényesítésének biztosítékai hiányoztak.⁹ Napjainkra elmondható, hogy az

⁸Sári – Somody: 15-28. oldal

⁹Sári János: Közép-európai alkotmányok 1994, A tagadás tagadása. Jogtudományi Közlöny, 1994 1-8. 34. oldal

emberi jogok egyre inkább nemzetközivé válnak, a nemzetközi szervezetek aktivitása e jogok terén folyamatosan nő.

4. A média és az állam kapcsolata, nemzetközi távlatból

Jelen fejezetben sorra veszem azokat a szervezeteket és általuk létrehozott egyezményeket, melyek jelentős hatást gyakoroltak a véleménynyilvánítás szabadságára, illetve tartalmának kialakulására.

4.1 Az Európa Tanács

Az emberi jogok jelentős hatása az európai médiaszabályozásra nem kérdőjelezhető meg, ám hajlamosak vagyunk elfelejteni azt a tényt, hogy „az európai médiajog elsősorban gazdasági alapokon nyugszik”.¹⁰

Az európai emberi jogi fejlődés első állomásaként, 1949-ben létrejött az Európai Tanács, s égisze alatt megszületett Az emberi jogok európai egyezménye (1950). Az egyezmény 10. cikke deklarálja a véleménynyilvánítás szabadságát, s méltán szolgál a gazdasági megközelítés morális igazolásaként. A szabad véleménynyilvánítás legelemibb célja erősíteni és védelmezni az államok demokratikus működését, mely elv az európai koncepció központi részét képezi. A Szovjetunió széthullása után ez a funkció ismét előtérbe került, hiszen az Európa Tanács az újonnan létrejövő államok rendszerváltozásának támogatásán és demokráciájuk megteremtésén fáradozott.¹¹

Fontos kiemelni, hogy az Európa Tanács rendelkezéseinek, iránymutatásainak, minden szervezetének az alapja az Emberi jogok európai egyezménye, melynek végrehajtására hozták létre az Emberi Jogok Európai Bíróságát. A Bíróság jogértelmezése és ítélezési gyakorlata tovább színesíti a képet, és különösen nagy hatást gyakorolt az európai médiajogra, ezen belül is az állam és a média kapcsolatára.¹²

Az egyezmény 10. cikke deklarálja a véleménynyilvánítás szabadságát, „ez a jog magában foglalja a véleményalkotás szabadságát és az információk, eszmék megismerésének és közlésének szabadságát országhatárokon tekintet nélkül és anélkül, hogy ebbe hatósági szerv beavatkozhatna”.¹³ A cikk második bekezdésében benne foglaltatnak azok a célok, melyekkel szemben a véleménynyilvánítás szabadsága korlátozható, ugyanis azon a

¹⁰ Keller, Perry: European and International Media Law. Liberal Democracy, Trade and the New Media. Oxford, University Press, 2011, 185. oldal (a továbbiakban: Keller)

¹¹ Keller: 186-200. oldal

¹² Keller: 186-200. oldal

¹³ Magyarországon kihirdetve: 1993. évi XXXI. törvény az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló európai egyezmény.

megfontoláson alapul, hogy egy demokratikus társadalomban: „a nemzetbiztonság, a területi sértetlenség, a közbiztonság, a zavargás vagy bűnözés megelőzése, a közegészség vagy az erkölcsök védelme, mások jó hírneve vagy jogai védelme, a bizalmas értesülés közlésének megakadályozása, vagy a bíróságok tekintélyének és pártatlanságának fenntartása”adott esetben éppoly fontos lehet, mint a szabad szólás. Az egyezmény ebben a körben említi mások jogait is, utalva ezzel a 8. cikkre, a magánélethez való jogra.

Arra az esetre, amikor a közlés szabadsága ütközik a fent említett érdekek egyikével, a Bíróság kidolgozta az úgynevezett „szükségességi és arányossági” tesztet. Eszerint a korlátozásnak nemcsak arányban kell állnia az elérni kívánt törvényes céllal, hanem szükségesnek is kell lennie. A Bíróság a szükségesség meghatározását illetően nem járt sikerrel, s belátta, hogy itt nem tud kialakítani egységes fogalmi rendszert, így annak meghatározása, hogy mi az az erkölcsi, lelkiismereti mérce, amikor az állam beavatkozása indokolt, a nemzeti bíróságokra hárult (margin of appreciation).¹⁴

4.2 Az Európai Unió

A véleménynyilvánítás szabadságának európai vizsgálata során nem hagyhatjuk figyelmen kívül az Európai Uniót és intézményrendszerét. Ugyanis az Európai Unió és az Európa Tanács együttműködése, az európai egységes médiajog létezésének elengedhetetlen követelménye.¹⁵ Ennek alapja a demokratikus liberális gondolkodásban gyökerezik, ahol a gazdasági jogok és az emberi jogok feltételezik egymás jelenlétét. Az Európai Unió alapelvei; az áruk és szolgáltatások szabad áramlása, egyrészt a gazdasági növekedés és hatékonyság eszközei, másrészt magukban hordozzák azt az igényt, hogy vélemények is szintúgy szabadon áramolhassanak.¹⁶

A két szervezet közötti kooperáció, a Lisszaboni szerződés (2007) létrejöttékor csúcson sodott ki. A szerződés jogi kötőerővel ruházta fel az Európai Unió Alapjogi Chartáját, s így az kikényszeríthetővé vált a legtöbb uniós tagállamban.¹⁷ A 2007-es Európai Bizottság és az Európa Tanács közötti megállapodásról (Memorandum of Understanding between

¹⁴ Emberi Jogok Európai Bírósága: 51/1990/242/313 Observer and Guardian v. the United Kingdom.

¹⁵ Memorandum of Understanding between the Council of Europe and the European Union (2007): http://ec.europa.eu/justice/international-relations/files/mou_2007_en.pdf (letöltés ideje: 2012. október 5.) a továbbiakban: Memorandum

¹⁶ Keller: 185-200. oldal

¹⁷ 2007. évi CLXVIII. törvény az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Közösséget létrehozó szerződés módosításáról szóló lisszaboni szerződés kihirdetéséről

European Commission and the Council of Europe) szóló nyilatkozat, kinyilvánítja az Európa Tanács meghatározó szerepét az emberi jogok kapcsán, és elismeri azt, hogy „az Európa Tanács, Európa-szerte az emberi jogok hivatkozási alapja”.¹⁸

4.3 Nemzetközi jog: ENSZ

A nemzetközi emberi jogi jogalkotás szintén a második világháború után vette kezdetét. Az ENSZ Közgyűlése 1948-ban fogadta el az Emberi jogok egyetemes nyilatkozatát, 19. cikke tartalmazza a vélemény és a kifejezés szabadságát. Az ENSZ 1966-ban elfogadott emberi jogi tárgyú dokumentuma, a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (PPJE) és a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (GSZKJNE) a véleménynyilvánítás szabadságát bővebben taglalja.¹⁹

Az emberi jogok európai egyezményének 10. és a PPJE 19. cikkei között számottevő hasonlóság fedezhető fel. A cikkek egységesen, először deklarálják a véleménynyilvánítás szabadságát, majd definiálják azt, végül felállítják azokat a korlátokat, amelyek az állami beavatkozást megalapozhatják. A PPJE szerint a véleménynyilvánításhoz való jog gyakorlása: „... különleges kötelezettségekkel és felelősséggel jár. Ennélfogva az bizonyos korlátozásoknak vethető alá, ezek azonban csak olyanok lehetnek, amelyeket a törvény kifejezetten megállapít, és amelyek a) mások jogainak vagy jó hírvének tisztelgésben tartása, illetőleg b) az állambiztonság vagy a közrend, a közegészség vagy a közérkölcse védelme érdekében szükségesek.”²⁰

A 19. cikkből, ahogyan az európai egyezmény 10. cikkéből is egyéb jogok vezethetők le, illetve hozhatók vele összefüggésbe. Ezek a jogok, így például a gyermekek jogai a szabad véleménynyilvánításhoz, vagy jog a magánélethez, nemcsak az államok negatív magatartását, a tartózkodást követelik meg, hanem további pozitív kötelezettségeket is rónak rájuk.

A különbség abban áll, hogy míg az emberi jogok európai egyezménye jogilag kétségtelenül kötelező erővel bír, addig az ENSZ Alapjogi Chartájának és a Polgári és Politika Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának ugyanezen ereje megkérdőjelezhető. Nem áll mögötte olyan intézményrendszer, így olyan ítélkezési gyakorlat sem, amely alkalmas lenne betartásukat olyan erővel megkövetelni, mint azt az Emberi Jogok Európai Bíróságának

¹⁸ Memorandum

¹⁹ Az emberi jogok egyetemes nyilatkozata, 1948. Polgári és a Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya, 1966. Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya, 1966.

²⁰ Polgári és a Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya, 1966.

esetében láthattuk. Az ENSZ keretén belül felállított, Emberi Jogi Bizottsághoz a felek bár fordulhatnak egyedi panasszal, amennyiben a PPJE sérelmét vélelmezik, ennek ellenére a Bizottság határozatai mindössze ajánlás értékűek.²¹

²¹ Keller: 205-210. oldal

5. A véleménynyilvánításhoz való jog

5.1 Véleménynyilvánítás szabadsága és a szólásszabadság

Mielőtt a szólásszabadság értelmezésével, majd fogalmával foglalkoznék, szükségesnek látszik, hogy a szakirodalomban felváltva használatos, szólásszabadság, kifejezés szabadsága és a véleménynyilvánítás szabadsága terminológiákat tisztázzam. Az Egyesült Államok alkotmányának első kiegészítése például a szólásszabadság (free speech) terminust használja, a nemzetközi jogi dokumentumokban viszont a kifejezés szabadsága (freedom of expression) szókapcsolat fordul elő a legtöbbször. Egyetértek Koltay András 2008-ban megjelent tanulmányával, melyben amellet érvel, hogy e szavak felváltva használhatók.²² A szerző úgy véli, hogy a szólás, a kifejezés és a vélemény szabadsága szóhasználatok egyike sem tekinthető egyértelműen pontos megfogalmazásnak az alapjogot illetően. Mindegyik szóhasználat tisztázásra szorul, és ebből a pontatlanságból is az következik, hogy gyakorlatilag indifferens, hogy éppen melyik „nem megfelelő” szót használjuk.

5.2 A szólásszabadság értelmezése az angolszász jogban

Ahhoz, hogy közelebb kerüljek a szólásszabadság, azon belül a sajtószabadság korlátaival, tovább szűkítve a kört az emberi méltósághoz, mint a sajtószabadság egy lehetséges gátjához, elkerülhetetlen, hogy behatóbban foglalkozzam a szólásszabadsággal, majd ezt követően a sajtószabadsággal.

„A szólás-és sajtószabadság felőli olyan gondolkodás, amely már meghaladja az elnyomással, a diktatúrával való szembeállás gondolatát és az alapjog gyakorlásához szükséges elméleti alapokat teremti, csak 1989-et követően indulhatott meg.”²³

Ezzel a gondolattal is magyarázható, hogy hazánkban a szólásszabadság elméleti kérdései tekintetében a magyar szerzők a külföldi tudósok munkáira hivatkoznak. Így szükségszerű, hogy én is ezt az utat járjam be.

A szólásszabadság modern elméleti megalapozását három lehetséges teória képezi. Az igazságkeresés, a demokrácia szolgálata és az individuális szabadság elmélete.²⁴

²² Koltay András: A véleménynyilvánítás szabadsága, Századvég, 2008.

<http://www.szazadveg.hu/files/kiadoarchivum/48koltay.pdf> (letöltés ideje: október 10.)

²³ Koltay András: A szólásszabadság alapvonalai. Századvég Kiadó, 2009, 21. 76. oldal (a továbbiakba: Koltay)

²⁴ Heyman, Steven J.: Free Speech and Human Dignity, Yale University Press, 2008, 27. oldal

Szükségesnek tartom, hogy felvázoljam azokat az elméleteket, melyek a szabad szólás igazolásával foglalkoznak. Az első elmélet egyrészt John Milton nevéhez fűződik, aki hitt az igazság erejében, és abban, hogy az emberek kellő szabadság birtokában, képesek megadni az igazságot.²⁵ Másrészt John Stuart Mill 1859-ben megjelenő, A szabadságról című műve a „szólásszabadság máig hatóan klasszikus megalapozását adta”.²⁶ A közgazdász az igazságra alapvető értéknek tekintett, s ennek megismerése nem más, mint a társadalmi fejlődés előfeltétele. Abban is biztos, hogy senki nem tévedhetetlen, úgy juthatunk közelebb az igazsághoz, ha a szólást nem korlátozzuk, hiszen az is előfordulhat, hogy az elnyomott vélemény tartalmazza az igazságot.²⁷

Az igazságkeresés elmélete később, a XX. század elején bírói ítéletekben is felbukkant. Holmes bíró²⁸ egy 1919-ben született ítélet különvéleményében fogalmazta meg, hogy „az igazság legjobb próbája a vélemények piaca, a piac versenyében való elfogadottság”.²⁹

A második elmélet szerint a szabad szólás segítségével valósulhat meg az állampolgárok részvétele a közügyek megvitatásában és eldöntésében. A szólásszabadságot olyan eszköznek tekinti, amellyel a társadalom működése biztosítható. Az elmélet születéséig vezető út Platónnal kezdődik, majd Kant, Hume és Spinoza munkásságával folytatódik. Azonban a modern jogi gondolkodás az elméleti megalapozást Alexander Meiklejohn, amerikai filozófus nevével párosítja.³⁰

A harmadik elmélettel az individuális megközelítésekhez jutunk, ahol két csoport látszik kirajzolódni. Az egyikük, a szólásszabadságot önmagáért való értéknek tiszteli, és nem valamely más cél elérését szolgáló eszközt lát benne.³¹ A másik igazolás, ezzel éppen ellenkezően eszközként tekint a szólásszabadságra, és ez a bizonyos eszköz arra szolgál, hogy az egyén fejleszthesse és kiteljesíthesse személyiségét, elérhesse autonómiáját.

Összegzésképp megállapítható, hogy alapvetően egyik elmélet sem képes arra, hogy a szólásszabadság megfelelő indokaként szolgáljon. Az azonban bizonyos, hogy a három

²⁵ John Milton (1608-1674): angol költő és politikus

²⁶ Koltay András: A szólásszabadság igazolásai: az angolszász jog és jogfilozófia fényében, Valóság c. folyóirat, 2007.09.01. L. évfolyam 9. szám

²⁷ John Stuart Mill (1806-1873): A szabadságról, Budapest, Századvég, 1944. 25-26. oldal

²⁸ Oliver Wendell Holmes (1841-1935): az amerikai Legfelső Bíróság bírása 1902-1932-ig

²⁹ Abrams v. United States, 616, 630 (1919)

³⁰ Alexander Meiklejohn (1872-1964): angol származású amerikai filozófus

³¹ Martin H. Redish: The Value of free speech. University of Pennsylvania Law Review, 1982. 6003.

elmélet ötvözete megfelelő magyarázatot nyújthat a szólásszabadság és a benne rejlő értékek elismerésére.³²

5.3 A véleménynyilvánítás szabadsága, mint alapjog

Magyarország Alaptörvénye az alapjogokról a Szabadság és felelősség cím alatt rendelkezik. Az első cikkben megállapítja, hogy „Az ember sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogait tiszteletben kell tartani. Védelmük az állam elsőrendű kötelezettsége.”³³ Ez a kötelezettség fokozott védelmet is jelent, egyrészt az alkotmányokat eleve nehezebb módosítani, mint más törvényeket, másrészt az alapjogokra vonatkozó szabályozásoknak formai feltétele, hogy törvényben jelenjenek meg, és az alapvető jog lényeges tartalmát tartsák tiszteletben.³⁴

Az Alaptörvény a véleménynyilvánítás szabadsága terminológiát használja, a IX. cikk első bekezdése deklarálja: „Mindenkinek joga van a véleménynyilvánítás szabadságához.”³⁵ Ennél többet nem is mond a szóban forgó alapjogról. Arra a kérdésre, hogy a véleményszabadság hol helyezhető el az alapjogok között, az Alkotmánybíróság határozatai adnak választ.

„A véleménynyilvánítás szabadságának kitüntetett szerepe van az alkotmányos alapjogok között, tulajdonképpen anyajoga többféle szabadságjognak, az ún. „kommunikációs alapjogoknak. Ebből eredő külön nevesített jogok a szólás- és a sajtószabadság, amely utóbbi felöleli valamennyi médium szabadságát, továbbá az informáltsághoz való jogot, az információk megszerzésének szabadságát. Tágabb értelemben a véleménynyilvánítási szabadsághoz tartozik a művészi, irodalmi alkotás terjesztésének szabadsága, a tudományos alkotás szabadsága és a tudományos ismeretek tanításának szabadsága. A véleménynyilvánítás szabadságához kapcsolódik a lelkiismereti és a vallásszabadság, valamint a gyülekezési jog is.”³⁶

Az alkotmányok és a nemzetközi jogi dokumentumok nem állítanak fel hierarchiát az egyes alapjogok között, különböző szervek, alkotmánybíróságok, nemzetközi bíróságok, bizottságok kialakították a korlátozhatatlan jogok csoportját (pl. élethez való jog, kínzás, rabszolgaság tilalma).³⁷ A véleményszabadság ezzel ellentétben nem abszolút jog, a nemzetközi jogi dokumentumok kapcsán is megfigyelhettük, hogy vannak olyan érdekek,

³² Koltay: 44. oldal

³³ Magyarország Alaptörvénye

³⁴ Magyarország Alaptörvény

³⁵ Magyarország Alaptörvénye

³⁶ AB határozat: 30/1992. (V.26.)

³⁷ Koltay: 81. oldal

jogok, amivel szemben a véleményssabadságnak meg kell hátrálnia, és teret kell engedni egy ennél erősebb jognak, vagy érdeknek.

5.4 A vélemény meghatározása

Tág értelemben a véleménynyilvánítás szabadsága felöleli mindenféle közlés szabadságát mások irányába, függetlenül a közlés módjától és a közlemény értékétől, erkölcsi minőségétől és többnyire valóságtartalmától is.³⁸ Az Emberi Jogok Európai Bíróságának esetjoga, s a magyar Alkotmánybíróság is különbséget tesz az értékítélet és tényközlés között.³⁹

Értékítéletre, az egyén személyes véleményére, amely lehet értékes vagy értéktelen, igaz vagy hamis, érzelmen vagy észérveken alapuló, a véleménynyilvánítás szabadsága minden esetben kiterjed. Más, az alkotmányban nevesített jog, így az emberi méltóság, jó hírnévhez, becsülethez való jog azonban képezheti az értékítélet korlátját.

Az alkotmányos oltalom nem ennyire feltétlen a tényközlések esetében.

„Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint a véleménynyilvánítás szabadsága nem terjed ki a becsületsértésre alkalmas tények közlésére akkor, ha a nyilatkozó személy kifejezetten tudatában van a közlés valótanságának, vagy foglalkozása, hivatása gyakorlásának a szabályai szerint elvárható lett volna tőle a tények valóságtartalmának vizsgálata, de a véleménynyilvánítási alapjog felelős gyakorlásából adódó gondosságot elmulasztotta.”⁴⁰

A Handyside kontra Egyesült Királyság ügyben⁴¹ a Bíróság kimondta, hogy a szólásszabadság elsősorban a politikai szólásokat védi. Ez a kategória sem ellentmondásmentes, létezik olyan jogrendszer, amely a politikai szólást szűkebben, s van, amely tágabban értelmezi. Csoportosítás nélkül, valamennyi szólásra azonos mércét kellene alkalmazni, s ez kétféle eredményre vezethetne. Az egyik lehetséges megoldással, a szólás védelmének erősítésével, nem nyílna út például a gyűlöletkeltő kifejezések, pornográf tartalmak korlátozására. A másik ésszerű módszerrel, a szólás védelmének csökkentéséhez jutunk, ez a közügyek nyílt megvitatását sodorná veszélybe. A másik csoport, kevésbé értékes

³⁸ AB határozat: 33/1994. (VI. 24.)

³⁹ Halmai Gábor – Tóth Gábor Attila: Emberi Jogok, Osiris Kiadó, 2008. Tóth Gábor Attila: A véleménynyilvánítás szabadsága, 439-456. oldal (a továbbiakban: Tóth Gábor Attila)

⁴⁰ AB határozat: 36/1994 (VI.24)

⁴¹ Emberi Jogok Európai Bírósága: 538/74. 1979. Handyside v. Egyesült Királyság

szólások köre, azok a közlések, amelyek nem vesznek részt a közügyek nyílt vitájában, s ezek szigorúbban korlátozhatók.⁴²

5.5 A véleményszabadság tartalma és korlátai

A hazai jogalkotók és alkotmánybírák munkáiból az individuális megalapozás és a demokrácia szolgálatának elmélete sugárzik. Alaptörvényünk IX. cikke deklarálja a véleménynyilvánítás szabadságát: „(1) Mindenkinek joga van a véleménynyilvánítás szabadságához”.

A véleménynyilvánítás szabadságában azonban ennél jóval több rejlik. Az egyéni, szubjektív jogosultság biztosításán (az állam negatív jellegű, a jog gyakorlásának elismerésén, tiszteletben tartásán) túl, az érem másik oldala, az állam pozitív, tevőleges magatartásaiban látszik kirajzolódni. Gyakran vitatott kérdés, hogy a szólásszabadságnak egyáltalán van-e pozitív jellege.⁴³ Az, hogy a tárgyalt jog összetettebb, pozitív kötelezettségeket is magában foglal elsőként Isaih Berlin angol filozófus munkájában jelent meg.⁴⁴

Az Alkotmánybíróság határozatában kifejtette, hogy „az állam kötelessége az alapvető jogok tiszteletben tartására és védelmére az egyéni alapjogokkal kapcsolatban nem merül ki abban, hogy tartózkodnia kell megsértésüktől, hanem magában foglalja azt is, hogy gondoskodnia kell az érvényesüléshez szükséges feltételekről.”⁴⁵ Egy másik határozatban is a véleménynyilvánítás pozitív jellege mellett kötelezi el magát, kimondja, hogy a véleménynyilvánítás szabadságában benne foglaltatik a demokratikus közvélemény kialakítása, működése és fenntartásának biztosítására vonatkozó állami kötelezettség.⁴⁶ A gondolatmenetet folytatva el is jutunk a véleményszabadság korlátaival, hiszen a demokratikus közvélemény kialakítása sokszor, az alapjog korlátozása árán valósulhat meg.

A véleményszabadság korlátaira már kitértem a nemzetközi deklarációkkal foglalkozó fejezetben, ahol többször leszögeztem, hogy nem egy abszolút joggal állunk szemben.

⁴² Koltay: 123-125. oldal

⁴³ Koltay: 123-125. oldal

⁴⁴ Isaiah Berlin (1909-1997): A szabadság két fogalma, Négy esszé a szabadságról, Budapest, Európa Kiadó, 1990.

⁴⁵ AB határozat: 64/1991 (XII.17.)

⁴⁶ AB határozat: 30/1992 (V.26.)

Halmai Gábor a korlátozás négy csoportját különbözteti meg, azon az alapon, hogy a szóban forgó alapjog „kinek” az érdeke mentén korlátozható.⁴⁷ Az első csoport az állam érdekeit öleli fel, ezek például az alkotmányos rend védelme, külső és belső biztonság, állami jelképek védelme. A második csoportba a társadalom egészének érdekei (közérkölc, közrend), a harmadikba az egyes társadalmi csoportok érdekei (gyűlöletbeszéd) tartoznak, végül a negyedik védendő érdekek körét az egyéni becsület képezi.⁴⁸

Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint az állam akkor korlátozhat egy alapjogot, ha ez „másik alapvető jog és szabadság védelme vagy érvényesülése, illetve egyéb alkotmányos érték védelme más módon nem érhető el.” Ebben pedig benne foglaltatik a szükségesség és az arányosság követelménye is: „az elérni kívánt cél fontossága és az ennek érdekében okozott alapjogsérelem súlya arányban legyen egymással. A törvényhozó a korlátozás során köteles az adott cél elérésére alkalmas legenyhébb eszközt alkalmazni.”⁴⁹

⁴⁷ Természetszerűleg többféle csoportosítás létezik véleményszabadság korlátaira nézve, azonban a dolgozat terjedelme nem engedi meg, hogy mindegyiket számba vegyem.

⁴⁸ Halmai Gábor: A véleményszabadság határai, Budapest, Atlantisz, 1994. 226. oldal

⁴⁹ AB határozat: 30/1992.(V.26)

6. A sajtószabadság

6.1 Véleményszabadság - Sajtószabadság

A két terület nem mindig különült el élesen egymástól – és egyes, így például az amerikai jogrendszer máig nem választja el teljesen a két alapvető jogot -, azonban mára a kontinentális felfogás a két szabadságjog eltérését evidenciaként kezeli.

Az európai felfogás azon alapul, hogy a sajtó nem azonosítható „az utcai szónokkal”, amihez képest többletjogai és kötelezettségei vannak. Az individuális helyett, az intézményes jogi jelleg kerül előtérbe, s e szerint a jog szerint nem a sajtóban dolgozók egyéni jogosultságát védik, hanem a sajtót, mint intézményt,⁵⁰ így egyaránt többletjogai és kötelezettségei vannak.⁵¹

A magyar Alkotmánybíróság egyértelműen a két alapjog elválasztása mellett kötelezte el magát. A sajtószabadságot a már említettek szerint, a véleménynyilvánítás szabadságából, mint „anyajogból” vezeti le. Az 1006/B/2001 AB határozatban a disztinkciót az európai minta alapján adottnak tekinti. Ennek indokát „a médiahatás” elméletével magyarázza.⁵² Sarkalatosan fogalmazva ez azt jelenti, hogy a televíziózás elterjedésével a média társadalmi hatása, így befolyásoló és véleményformáló ereje megnövekedett, ezért a felelősségére is nagyobb hangsúly kell fektetni.

Az Alaptörvény szintén a IX. cikkben deklarálja a sajtószabadságot, s erről már bővebben rendelkezik:

„(2) Magyarország elismeri és védi a sajtó szabadságát és sokszínűségét, biztosítja a demokratikus közvélemény kialakulásához szükséges szabad tájékoztatás feltételeit. (3) A sajtószabadságra, valamint a médiaszolgáltatások, a sajtótermékek és a hírközlési piac felügyeletét ellátó szervre vonatkozó részletes szabályokat sarkalatos törvény határozza meg.”

Látható, hogy a jogalkotó a védelmen, tehát a negatív jogon túl, pozitív, tevőleges magatartást is nevesít az Alaptörvényben, mégpedig a demokratikus közvélemény kialakulásához szükséges szabad tájékoztatás feltételeinek megteremtését. Tükröződik ebben az egyik leghagyományosabb elmélet, mely a sajtó közérdekű funkciójából indul ki, abból, hogy a sajtó a közösségi nyílt vita eldöntésének legmegfelelőbb terepe.

⁵⁰ Az elmélet kifejtője Pottert Stewart, az amerikai Legfelső bíróság bírása (1975).

⁵¹ Koltay: 200. oldal

⁵² A médiahatás elméletével szemben megfogalmazott kritikákról a későbbiekben még lesz szó.

„A sajtón keresztül valósul meg az államhatalom ellenőrzése, a sajtó által biztosított fórumok teszik lehetővé a sokszínű, a lehetőségekhez képest legszabadabb eszmecserét, illetve az azt követő közös döntéshozatalt.”⁵³

6.2 Sajtó vagy média?

A vizsgálat alapjául választott témát a sajtó területére korlátoztam. Ezzel kapcsolatban fontos kitérnem egy ettől valamelyest eltérő, ám gyakran szinonimaként szolgáló fogalomra, a médiára. Krokóvay Zsolt három lehetséges magyarázattal szolgál a fogalom meghatározására. Az első, a szó szótári értelemben „mondanivaló kifejezésére használatos közvetítő közegek összessége”. A második ennél egy konkrétabb, viszont szintén tág értelemben vett definíció. Ez alapján a média a mondandó kifejezésére szolgáló, a sajtót, televíziót, internetes fórumokat, képregényeket, magazinokat, óriásplakátokat, reklámokat, színdarabokat, filmeket stb. magába foglaló fórumok összessége. Harmadik értelemben a média a rádiózás és televíziózás műsorszolgáltatásainak együttese, melyhez hozzáértjük még az internetes tartalomszolgáltatást is.⁵⁴ Megállapítható, hogy a média szó használata adott esetben magát a sajtót is jelentheti, mégis inkább egy ennél jóval tágabb terület létét sejteti.

A sajtó, a sajtószabadság tárgyának meghatározásánál a magyar szabályozást veszem alapul. Találkozhatunk a sajtó egyes formáit sorra vevő csoportosításokkal, de a leginkább célravezetőnek a jelenlegi szabályozás áttekintése tűnik. A magyar médiaszabályozás két törvényen nyugszik, az egyik a 2010. évi CIV. törvény a sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól (továbbiakban Smtv.), a másik a 2010. évi CLXXXV. törvény a mediaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról (továbbiakban Mttv.).

Az Smtv. és az Mttv. a médiatartalmakat két csoportra bontja, az egyik a sajtótermék, a másik a mediaszolgáltatás.⁵⁵ A mediaszolgáltatás az Európai Unió működéséről szóló szerződés 56–57. cikkében:

„... meghatározott önálló, üzletszerűen – rendszeresen, nyereség elérése érdekében, gazdasági kockázatvállalás mellett – végzett gazdasági szolgáltatás, amelyért egy mediaszolgáltató szerkesztői felelősséget visel, amelynek

⁵³ Koltay: 194. oldal

⁵⁴ Krokóvay Zsolt: Médiaetika. L'Harmattan Kiadó, 2004.

<http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tkt/mediaetika-mediaetika/ch01.html>

⁵⁵ A jogalkotó a fogalmakat az AMSZ irányelv (Európai Parlament és a Tanács 2010/13/EU irányelve a tagállamok audiovizuális mediaszolgáltatások nyújtására vonatkozó egyes törvényi, rendeleti vagy közigazgatási rendelkezéseinek összehangolásáról, audiovizuális mediaszolgáltatásokról szóló irányelv kodifikált változat) figyelembevételével alkotta meg.

elsődleges célja műsorszámoknak tájékoztatás, szórakoztatás vagy oktatás céljából a nyilvánossághoz való eljuttatása valamely elektronikus hírközlő hálózaton keresztül.”⁵⁶

A sajtótermék fogalma a következő:

„A napilap és más időszakos lap egyes számai, valamint az internetes újság vagy hírportál, amelyet gazdasági szolgáltatásként nyújtanak, amelynek tartalmáért valamely természetes vagy jogi személy, illetve jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaság szerkesztői felelősséget visel, és amelynek elsődleges célja szövegből, illetve képekből álló tartalmaknak a nyilvánossághoz való eljuttatása tájékoztatás, szórakoztatás vagy oktatás céljából, nyomtatott formátumban vagy valamely elektronikus hírközlő hálózaton keresztül.”⁵⁷

A jogalkotó egy olyan fogalmi rendszert próbált kidolgozni, amely a médiatartalmak funkcióira koncentrál, figyelembe véve a technikai fejlődés egyre dinamikusabbá válását. Négy elem együttes megléte esetén beszélhetünk arról, hogy az adott médiaszolgáltatás vagy sajtótermék a szabályozás hatálya alá tartozik. A médiatartalom fogalma a következő közös vonásokat viseli: gazdasági szolgáltatás jelleg; szerkesztői felelősség; tájékoztatási, oktatási vagy szórakoztatási cél; és nyilvánossághoz történő eljuttatás, mint elsődleges cél.⁵⁸

6.3 Az írott és az elektronikus sajtó szabályozása

Világszerte több modell született a szóban forgó médiumok szabályozására. Míg az Egyesült Államokban az infrastrukturális szabályok jórészt kimerítik az írott és az elektronikus sajtó szabályozásában rejlő disztinkciót, addig Európában általánosan elfogadott, hogy a két területet eltérő szabályozásnak kell alávetni.⁵⁹ Érdekes hogy ennek ellenére a 2011. január 1-től hatályos Smtv. és Mttv egységesen szabályozta volna az elektronikus és az írott sajtót. Ezt a rendelkezést később az Alkotmánybíróság megsemmisítette.⁶⁰ Az elektronikus sajtó szigorúbb szabályainak igazolásaként számos elmélet született, a továbbiakban ezeket fogom áttekinteni.

Bár a szűkösség elve napjainkban már nem minden tekintetben bír relevanciával, a rádiózás és a televíziózás kezdeti korszakában meghatározó volt. Abból az egyszerű tényből indult ki, hogy a sugárzást lehetővé tevő frekvencia „szüksös jószág”, ezért az állami tulajdont

⁵⁶ 2010. évi CIV. törvény a sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól (a továbbiakban: Smtv.)

⁵⁷ Smtv.

⁵⁸ Koltay-Mayer-Nyakas-Pogácsás: A médiaszolgáltatás és a sajtótermék fogalma az új magyar médiaszabályozásban. *Iustum Aequum Salutare*. VII. 2011/4. 71-101. oldal.

⁵⁹ Koltay: 199. oldal.

⁶⁰ AB határozat: 165/2011 (XII. 20)

képez és elosztására is az állam jogosult. Mivel csak korlátozott mennyiségű adó képes műsorsugárzásra, ezért szükség van egy szigorú engedélyezési és tartalomszabályozási rendszer kialakítására.⁶¹

A frekvenciaszűkösség elve korábban a kiegyensúlyozottság követelményét volt hivatott szolgálni, ám a digitális átállás következtében ez a megalapozás már nem bír kizárólagos relevanciával. A szűkösség elvét több szerző bírálta, s egyes nézetek szerint soha nem bírt elegendő súllyal a korlátozás igazolására.⁶²

Egy másik elv, melyet a hazai Alkotmánybíróság is magáénak fogadott el, az ún. médiahatás-teória. Ennek alapján az elektronikus és az írott sajtó eltérő szabályozására azért indokolt, mert az előbbi jóval nagyobb hatást gyakorol a közönségre. A speciális szabályozás indokaként az Alkotmánybíróság az alábbi érveléssel élt: „Általánosan elfogadott, hogy rádiós és televíziós műsorszolgáltatás véleményformáló hatása és a mozgóképek, hangok, élő tudósítások meggyőző ereje sokszorosa az egyéb információs és társadalmi szolgáltatások gondolkodásra ható erejének.”⁶³

Az Alkotmánybíróság álláspontja erősen vitatott a szakmai körökben. Udvary Sándor értekezésében rámutat arra a tényre, hogy egy a külvilágban megnyilvánuló magatartást nem lehet egyetlen okra, jelen esetben a média hatására visszavezetni. Tévesnek ítéli a médiahasználat ideje és a hatás növekedése között párhuzamot vonó nézeteket. Mindkét aspektust „leegyszerűsítőnek” véli tekintettel arra, hogy a médiahatással foglalkozó kutatások már a 20. század elejétől megindultak. A jogi szabályozás megoldásaként a tudományos kutatások figyelembevételét és az objektív módszerekkel igazolható hatások szabályozását javasolja.⁶⁴

Egy másik elv a sajtó piaci hibáinak felismerése nyomán bontakozott ki. A piac ugyanis szabályozás nélkül nem képes a megfelelő működésre, és egy olyan fontos társadalmat alakító tényező, mint az elektronikus sajtó nem maradhat korlátok nélkül. Egy ezzel összefüggő elmélet képviselői az elektronikus sajtóban közösségi fórumot látnak, s a megfelelő tájékoztatás és a közügyek megvitatása miatt szükség van előírásokra.

⁶¹ Koltay: 209. oldal

⁶² Udvary Sándor: Alkotmányos médiajog? 228-240. oldal (a továbbiakban: Udvary) http://193.224.191.196:8080/phd/udvardy.alkotm.mediajog_PhD_dolgozat_US.pdf

⁶³ AB határozat: 1/2007 (I.18.)

⁶⁴ Udvary: 18-21. oldal

Egy következő teória, mely Lee Bollingeré nevével fonódott össze, történelmi okokra vezeti vissza az eltérő szabályozás indokait.⁶⁵ Az írott sajtóra ugyanis a 18. századtól a szólásszabadság elveit alkalmazták, majd a rádió és a televízió megjelenésével és elterjedésével, a bennük rejlő technikai és fizikai különbségek révén, ezeket az állami szabályozás keretei közé szorították és így alakult ki a kettős szabályozási rendszer történelmi hagyománya.⁶⁶

A sajtó szabályozásáról, és annak korlátairól az emberi méltósággal összefüggésben még lesz szó. Elöljáróban Polyák Gábor szabályozásra vonatkozó csoportosítását vázolom fel. A szerző médiaszabályozást három kategóriára osztja. Egy részük a piaci struktúrát szabályozza, amely a médiapiac erőforrásainak elosztásával, illetve az egyes piaci elemek egymáshoz való viszonyával foglalkozik. Más részük a piaci szereplők viselkedését szabályozza, amely az újságírói tevékenységre hat (szerkesztői és újságírói függetlenség, egyéb szakmai követelmények, jogi és etikai előírások). Végül harmadik szabályozási pont a piaci szereplők által nyújtott teljesítményre hat, befolyásolva a médiatartalmakat.⁶⁷

Polyák Gábor szerint a tartalomszabályozás három érdek mentén képzelhető el. Egyrészt a közösség védelme érdekében, így például az erőszakos és pornográf tartalmak korlátozása. Ezzel szemben a szabályozás alapját képezhetik az egyéni érdekek, ezen belül az emberi méltóság, becsület és jó hírnév oltalma. Végül a harmadik csoportot a szerzői jogok mentén képzei el, mely a médiatartalmak szerzőit védi mind hazai, mind nemzetközi szinten.⁶⁸

6.4 A sajtószabadság tartalma

Ha elfogadjuk azt, hogy a véleménynyilvánítási szabadság többdimenziós jog, tehát a negatív (valamitől való szabadság) oldalán túl van egy pozitív (valamire való szabadság) oldala is, akkor a sajtószabadságnál sem tehetjük ezt másképp. Fontos megjegyezni, hogy a két szabadság között jócskán vannak hasonlóságok, azonban a két jog merőben különbözik egymástól. A sajtószabadság gyakorlója jellemzően az újságíró lehet, a szabadság adta mozgástér mégsem őt, hanem a sajtót, mint intézményt illeti meg.

⁶⁵ Lee Bollingeré: (1946 -) amerikai jogtudós

⁶⁶ Koltay: 212-213. oldal

⁶⁷ Polyák Gábor: A médiapiac szabályozása az új médiatörvényben. Médiakutató, 2011 tavasz

http://www.mediakutato.hu/cikk/2011_01_tavasz/03_mediapiac_szabalyozasai

⁶⁸ Gálik Mihály—Polyák Gábor: Médiaszabályozás, KJK Kerszöv, Budapest, 2005, 135-252. oldal

Természetesen ez a terület sem mentes ellentmondásoktól. A piaci szabadság és az állami beavatkozás hívei állnak itt egymással szemben, és az azonos oldalon állók nézetei sem teljesen egységesek. Ha a piaci szabadság hangoztatóit vizsgáljuk, jelentős részük azon az elvi alapon áll ki a piac mellett, hogy bár ismeri a piac káros hatásait, ám mégis az állami beavatkozáshoz képest a kisebbik rosszat véli felfedezni abban. A túloldalon az állami beavatkozást üdvözlő vélemények sora az államhoz szükségszerűségből vonzódik, abból a felismerésből táplálkozva, hogy a sajtó nem pusztán egy piaci cikk, mert abban jóval több lehetőség rejlik, így például elősegítheti a társadalmi kohéziót, alkalmas terepe lehet a közviták lebonyolításának, a nemzeti és egyetemes kultúra terjesztésének.⁶⁹

Történetileg először sajtószabadság negatív oldala fogalmazódott meg, amikor is az alapjog érvényesülését a cenzúra eltörlésével látták biztosíthatónak. Később ez a felfogás már nem volt tartható, ekkor a cenzúrát elválasztották a bíróság által végzett jogi vizsgálatról. A folyamat további állami beavatkozással bővült, a jogalkotók korlátokhoz kötötték a műsorszolgáltatók és az újságok tulajdonjogának megszerzését, a közszolgálati adók működését pedig állami finanszírozással oldották meg, közvetve befolyásolva ezzel műsortartalmakat. Majd a szolgáltatók részére előírt műsorszerkezeti követelmények, a műsor közvetlen tartalmára hatottak (gyermekvédelmi kötelezettségek, reklámkorlátok stb.). Az előbbi külső beavatkozásokon kívül megjelenik a belső intervenció, amit a sajtó önkorlátozásának is szokás nevezni. Itt lényegében arról van szó, hogy a sajtó üzleti jellege a külső korlátok léte mellett is hangsúlyos, s a hirdetőik mindent megtesznek azért, hogy reklámjuk a lehető legtöbb emberhez eljusson. Ezáltal a szerkesztők olyan műsorokat tűznek repertoárjukba, amelyek kielégítik a közízlést, így mindenhol vetélkedőkbe, show-műsorokba, akciófilmekbe, tehetségkutatókba stb. ütközünk. A fogyasztókért folytatott verseny nem csillapodik, az értékközvetítés, a közügyek megvitatása, a sajtó oly magasztos funkciói úgy tűnik, mintha feledésbe merültek volna. A nyereség oltárán mindezeket feláldozó hirdetőik irányítása alá került részben a média, közvetve befolyásolva ezzel, azt a tartalmat, ami hozzánk, közönséghez eljut.⁷⁰

A pozitív jelleg mögött Jürgen Habermas⁷¹ „társadalmi nyilvánosság” elmélete bújik meg. Az piacgazdaság magával hozta a közvélemény kialakulását. A nyilvánosság (a közügyekről szóló racionális és kritikus vita) lehetővé tette az információkhoz való hozzáférést, s az

⁶⁹ Koltay András: A sajtószabadság jelentése, Acta Humana, 2007. 18. évf. (263)

⁷⁰ Koltay András: A sajtószabadság jelentése, Acta Humana, 2007. 18. évf. (263)

⁷¹ Jürgen Habermas (1929 -): német szociológus, filozófus.

igazságkereséssel, a racionális közgondolkodással és kritikai szemléletmóddal eljutott egy olyan pontra, ahol már képessé vált az állam korlátozására. S az úton továbbhaladva elérkezünk a „deliberatív demokráciához”. Ahol a többségi döntések „gondos mérlegeléssel, megfontolással és a vita után közös akarattal születnek meg.”⁷² A sajtó pozitív jellege egyrészt úgy fogható meg, hogy egy benne rejlő sajátosság miatt, a társadalom számára nyilvános fórumként áll rendelkezésre, s a közügyek megvitatásában hatékony segítséget nyújt. Így indokoltá válhat adott esetben mélyre hatóbb szabályozás is, mint például a teljes körű, kiegyensúlyozott tájékoztatás, a közszolgálati médiumok függetlenségének előírása, az elektronikus és a nyomtatott sajtó differenciált szabályozása, alkotmányos követelményeknek megfelelő szabályozás stb.⁷³ Koltay András a sajtószabadság demokratikus felfogása mellett, az egyenlőség megteremtését is az állami beavatkozás igazolásaként sorakoztatja fel, s ez alatt hozzáférés esélyeinek kialakítását kell érteni.⁷⁴ A sajtó pozitív jellege kapcsán megemlíti még a kultúra közvetítésének szerepét és az ehhez kapcsolódó közszolgálati média állami támogatását.

⁷² Koltay: 252-256. oldal

⁷³ Ádám Antal: A tömegközlés alkotmányi szabadsága, Acta Humana, 1998, 30. oldal

⁷⁴ Koltay: 257. oldal

7. Az emberi méltóság

Az emberi méltóságot nem könnyű definiálni. Első olvasatra olyan szavakra asszociálhatunk, mint alapjog, érték, tisztelet, emberiesség, egyenlőség, könyörület. A későbbiekben látni fogjuk, hogy mindezeknél jóval többről van szó. Az Alkotmánybíróság összetett fogalmi rendszert épített ki, melyek összessége adja meg az emberi méltóság hazai jelentését.

Conor Gearty a következőképpen definiálta az emberi méltóságot, melyet magyarra fordítottam:

„Az emberi jogok két dimenzióban léteznek. Az egyik dimenzió a megalázás, az erőszak morális elítélése, a másik kevésbé egyértelmű, de alapvető jelentőségű, az emberi önkiteljesedés, az ember képessége tehetségének kibontakoztatására. Ezek közötti összekötő kapocs maga az emberi méltóság. Melynek negatív oldala az emberi lények felé tanúsított könyörület, s az hogy nem alacsonyítjuk le embertársainak azzal, hogy nem emberi lényként tekintünk rájuk. Pozitív oldala a személyes siker és növekedés, amely az embert inkább szélsőségesen pluralistának láttatja a mások felé megnyilvánuló befogadásban - mintsem irányukban együttérző lénynek – ami mögöttes etikai parancs. Összességében az emberi jogok védelmeznek minket, mint személyeket, másrészt képessé tesznek arra, hogy növekedjünk, kiteljesítsük önmagunkat.”⁷⁵

A dolgozatomban az emberi méltóság megsértésének azon eseteivel foglalkozik, amikor a méltóság korlátját képezi a sajtószabadságnak, azon belül is szűkítve a kört a hazai médiahatóság gyakorlatára. Előtte azonban itt is szükséges kitérni az emberi méltóság fogalmának történelmi fejlődésére.

7.1 Az emberi méltóság történelmi útja

A méltóság (dignitas) fogalma a római politikai életben az ember társadalmi szerepét, státuszát fejezte ki, s ezzel összefüggésben azt, hogy milyen társadalmi megbecsülés övezi. Az ókori Róma történelmében tovább haladva, Cicero A kötelességekről című művében megjelenik az emberi méltóság fogalma, mint emberi tulajdonság, az egyén sajátossága szerepel.⁷⁶

Innentől kezdve, az emberi méltóság fogalmának értelmezésére három lehetséges út nyílt meg. Az első vallásos alapokon nyugszik, az ember és a természetfeletti kapcsolatát vizsgálja. A második, filozófiai fejtegetések révén próbál közelebb kerülni a magyarázathoz.

⁷⁵Conor Gearty, Can Human Rights Survive? The Hamlyn Lectures 2005, Cambridge University Press, 2006.

⁷⁶ Tóth Gábor Attila, 257. oldal

A harmadik, a történelmet pásztázza, s megvizsgálja azokat az eseményeket, amikor az emberi méltóság vélhető megsértésére került sor.⁷⁷

A középkort természetszerűleg a vallásos megközelítések uralták. A keresztény bölcselők az ember „istenképiségéből” indultak ki. S lényegében rokonságot mutat Cicero tanításaival abban, hogy az ember a többi teremtenytől megkülönböztetésre került.⁷⁸

A reneszánsz gondolkodója, Pico della Mirandola, az emberi méltóságról szóló értekezésében (1486) új szint vitt a fogalomba, méghozzá az emberi méltóságot szabad akarattal és az ember szabad változtatás és választási képességével hozta összefüggésbe.⁷⁹

A felvilágosodás korát, Immanuel Kant munkássága határozta meg, s átütő jelentőséggel bír napjaink jogfilozófiájára is.

„Kiindulópontja szerint az ember – szemben más természeti lényekkel – nem csupán szükségleteinek engedelmeskedik, hanem képes arra, hogy általánosan kötelező elvek, erkölcsi törvények szerint cselekedjen.(...) Kant méltóságfelfogásának középpontjában tehát az emberi értelem és az azon alapuló szabadság, az erkölcsösen cselekvő személy autonómiája áll.”⁸⁰

Ezekre tekintettel számos teória foglalkozik az emberi méltósággal. Az egyik csírái a keresztény természetjogi filozófiában keresendők, s lényegi eleme az, hogy az ember Isten teremtménye. Másik nézet ehhez képest Kant filozófiájában gyökerezik, s az ember azon tulajdonságán alapul, hogy autonóm lény, képes arra, hogy önállóan viszonyuljon környezetéhez, miközben törvényt szab önmagának. Egy ehhez közel álló elképzelésben, az ember tehetségének kibontakoztatása, céljainak megvalósítása és érdekeinek érvényesítése szerepel. Olyan is akad köztük, mely egyik irányzatot sem tartja önmagában helytállónak, s az imént vázolt elemekből egyaránt merít.⁸¹

⁷⁷ McCrudden, Christopher: Human Dignity and Judicial Interpretation of Human Rights. The European Journal of International Law Vol. 19 no. 4 © EJIL 2008 <http://www.ejil.org/pdfs/19/4/1658.pdf> (a továbbiakban: McCrudden)

⁷⁸ Tóth Gábor Attila: 257-260. oldal

⁷⁹ Tóth Gábor Attila: 257-260. oldal

⁸⁰ Tóth Gábor Attila: 257-260. oldal

⁸¹ Tóth Gábor Attila: 257-260. oldal

7.2 Az emberi méltóság a nemzetközi dokumentumokban

Az emberi méltóság nemzetközi és alkotmányos deklarációja a második világháború után vált elterjedté, amikor az államok újra letették a hitüket az emberi jogok tisztelete mellett. A deklarációs hullám, az ENSZ Alapokmányával kezdődött. Az ENSZ a jövő nemzedékének megmentését és az emberi méltóságban való hit feltámasztását tűzte zászlajára.⁸²

Az Emberi Jogok egyetemes nyilatkozata és a Polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmánya a méltóságot minden ember veleszületett s egyenlő tulajdonságaként írják le.⁸³ A PPJE továbbá az igazságosság, szabadság és a világbéke alapjának tekinti, illetve a 10. cikkben a szabadságuktól megfosztott személyekkel szemben is deklarálja méltóságuk tiszteletben tartását.⁸⁴

Az Európai Unió Alapjogi Chartája az emberi méltóságot, a szabadság, egyenlőség és szolidaritás oszthatatlan egyetemes értékei között helyezi el. Az első cikke pedig így szól: „Az emberi méltóság sérthetetlen. Tiszteletben kell tartani, és védelmezni kell”.⁸⁵

Az emberi méltóságot a nemzetközi dokumentumok - ahogy ez látható az előbbieknél - nem egyéni jogként fogják fel, hanem annál többnek, egyetemes értéknek, elvként tekintenek rá.

„Az emberi jogok katalógusában és a modern alkotmányokban az emberi élet és méltóság ezért elsősorban, mint a jogok forrásai, mint jogon kívül értékek szerepelnek, amelyek sérthetetlenek. E sérthetetlen értékek tiszteletben tartásáról és védelméről kell a jognak gondoskodnia.”⁸⁶

Ezekre tekintettel elmondható, hogy nem létezik teljesen egységes koncepció az emberi méltóság fogalmát illetően, azokat a különböző országok jogalkalmazó és értelmező szervei töltötték meg tartalommal, figyelemmel az adott állam gazdasági, kulturális, történelmi, társadalmi sajátosságaira. Az, hogy az emberi méltóság deklarálása a második világháború után ilyen szükségszerűvé vált, szintén a háborús évek szomorú tapasztalataival magyarázható. Szovjetunió széthullása után az emberi méltóság alkotmányos védelme újfent előtérbe került, s a volt szovjet államok öntudatra ébredésével deklarációja megindult a kelet-

⁸² ENSZ Alapokmányának törvénybe iktatásáról szóló 1956. évi I. törvény

⁸³ Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata, 1948.

⁸⁴ Polgári és a Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya, 1966.

⁸⁵ Az Európai Unió Alapjogi Chartája, 2010/C 83/02

⁸⁶ Koltay András: Az emberi jogok, az emberi méltóság és az alkotmányos rend védelme a médiaszabályozásban, In Medias Res, 2012/1. 37-66. oldal

közép európai országokban is.⁸⁷ Ennek tükrében, a továbbiakban az emberi méltóság hazai fogalmát vizsgálom.

7.3 Emberi méltóság az Alaptörvényben és az Alkotmánybíróság gyakorlatában

Az emberi méltóságot az Alaptörvény a Szabadság és felelősség fejezete az emberi jogok élére helyezi. A II. cikkben az emberi méltóságot minden ember számára garantálja: „Az emberi méltóság sérthetetlen. Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz, a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg.”⁸⁸

Az Alkotmánybíróság 8/1990. (IV.23) számú határozata megsemmisítette a Munka Törvénykönyvének azon rendelkezését, mely a szakszervezetet feljogosította arra, hogy a munkavállaló érdekében – nevében és helyette – külön meghatalmazás nélkül eljárjon. Megállapította, hogy a munkavállaló érdekében eljáró szakszervezet sérti az egyén önrendelkezéshez való jogát, mely az emberi méltósághoz való jog szerves részét képezi. Rámutatott arra, hogy az emberi méltósághoz való jog az ún. általános személyiségi jog egyik megfogalmazása, s további az emberi méltóságból levezethető jogokat nevesít. Ez egyben azt jelenti, hogy az emberi méltósághoz való jog a személyiségi jogok anyajoga:

„A modern alkotmányok, illetve alkotmánybírósági gyakorlat az általános személyiségi jogot különféle aspektusaival nevezik meg : pl. a személyiség szabad kibontakoztatásához való jogként, az önrendelkezés szabadságához való jogként, általános cselekvési szabadságként, avagy a magánszférához való jogként. Az általános személyiségi jog anyajog, azaz olyan szubszidiárius alapjog, amelyet mind az Alkotmánybíróság, mind a bíróságok minden esetben felhívhatnak az egyén autonómiájának védelmére, ha az adott tényállásra a konkrét, nevesített alapjogok egyike sem alkalmazható.”⁸⁹

Az emberi méltóság anyajog jellege két irányban nyilvánul meg. Egyrészt azt jelenti, hogy az Alaptörvényben szereplő legtöbb alapvető emberi jog az emberi méltóságból származik. Másrészt ebből a jogból vezethető le számos más egyéni jogosultság, amely nem szerepel az Alaptörvényben (például: ártatlanság vételeme, védelemhez való jog). A testület továbbá konkrét esetek kapcsán meghatározta az emberi méltósághoz való jog releváns alkotórészeit, amik: az önrendelkezési jog, a magánszférához való jog, az általános cselekvési

⁸⁷ McCruden

⁸⁸ Magyarország Alaptörvénye

⁸⁹ AB határozat: 8/1990. (IV.23.)

szabadsághoz való jog, a személyiség szabad kibontakoztatásának a joga, önazonossághoz való jog.⁹⁰

Az Alkotmánybíróság 46/1991. (IX.10.) számú határozatában deklarálta a magánszférához való jogot. Megállapította, hogy emberi méltósághoz való jog nem pusztán a jó hírnévhez való jogot foglalja magában, hanem többek között a magánszféra védelmét is.⁹¹ Az 57/ 1991. számú határozat további általános személyiségi jogokat nevesít: az önazonossághoz és az önrendelkezéshez való jogokat.⁹² Az önrendelkezési jog további elemei is felszínre kerültek a testület gyakorlata során nevezetesen: a perbeli rendelkezési jog,⁹³ a házasságkötés szabadsága,⁹⁴ az egészségügyi beavatkozásokba való beleegyezés, illetve az ellátás visszautasításának a joga.⁹⁵

Az Alkotmánybíróság a halálbüntetés eltörléséről szóló határozatában tovább árnyalta az emberi méltóság fogalmát. Ahogyan azt a véleménynyilvánítás, mint alapjog című fejezetben már leírtam, az alapjogok korlátait csak törvény állapíthatja meg, viszont azok lényeges tartalmát még törvény sem korlátozhatja. A szóban forgó AB határozat kimondta, hogy a halálbüntetéssel nem pusztán a lényeges tartalom korlátozása valósul meg, hanem azzal az emberi élethez és méltósághoz való jog teljes és helyrehozhatatlan megsemmisítését engedik meg. A testület az élethez és az emberi méltósághoz való jogot elválaszthatatlan egységnek, és minden más jogot megelőző legnagyobb értéknek nevezte. Ugyanebben a határozatban a testület az emberi méltóságot a személyiség integritásának, ember voltunkat és értékünket felemelő emberi lényünk rangjának tekinti.⁹⁶

Az Alkotmánybíróság 46/1991. (IX.10.) számú határozatában deklarálta a magánszférához való jogot. Megállapította, hogy emberi méltósághoz való jog nem pusztán a jó hírnévhez való jogot foglalja magában, hanem többek között a magánszféra védelmét is.⁹⁷ Az 57/ 1991. (I.30.) számú határozat további általános személyiségi jogokat nevesít: az önazonossághoz és az önrendelkezéshez való jogokat.⁹⁸

⁹⁰ Tóth Gábor Attila, 275-282. oldal

⁹¹ AB határozat: 46/1991. (IX.10.)

⁹² AB határozat: 57/1991. (XI.8.)

⁹³ AB határozat: 9/1992. (I.30.)

⁹⁴ AB határozat: 22/1992. (IV.10)

⁹⁵ AB határozat: 56/2000. (XII.19.)

⁹⁶ AB határozat: 23/1990. (X. 31.)

⁹⁷ AB határozat: 46/1991. (IX.10.)

⁹⁸ AB határozat: 57/1991. (XI.8.)

Az abortuszról szóló AB határozatban is megjelenik az emberi méltóság fogalma. A testület a terhesség megszakításáról való döntés jogát a nő emberi méltósághoz való jogából eredezteti. A határozatban az emberi méltóság az egyén autonómiáját, önrendelkezését jelenti, melynek van egy mindenki más rendelkezése alól kivont magja, amelynél fogva az ember alany maradhat, s nem válhat eszközzé vagy tárggyá. Az emberi méltóság másik lényeges funkciója – az autonómián túl – is kifejezésre kerül, ami pedig az egyenlőség: „Az ember méltósága és élete mindenkinek érinthetetlen, aki ember, függetlenül fizikai és szellemi fejlettségétől, illetve állapotától, és attól is, hogy emberi lehetőségéből mennyit valósított meg, és miért annyit.”⁹⁹

7.4 Az emberi méltóság, mint a sajtószabadság korlátja

Ahhoz, hogy eljussunk az emberi méltóság megsértésének azon pontjára, ahol már egy másik alapvető jognak, a sajtószabadságnak háttérbe kell szorulni vele szemben, érdemes az alapoktól indulnunk.

Az Alaptörvény Szabadság és felelősség című fejezete I. cikkében deklarálja, hogy az alapvető jogok védelme az állam elsőrendű kötelezettsége. Továbbá megkapjuk arra is a választ, hogy az alapvető jogok milyen esetben korlátozhatók:

„I. cikk (3) Az alapvető jogokra és kötelezettségekre vonatkozó szabályokat törvény állapítja meg. Alapvető jog más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, az *alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával* korlátozható.”¹⁰⁰

Ezt követően további releváns kérdés az intézményes és az egyéni jogvédelem elhatárolása egymástól. Az Alkotmánybíróság gyakorlata alapján az állam jogvédelmi szerepe kettős, egyrészt biztosítja az egyén számára az alapvető jogokat, másrészt bizonyos emberi jogok vonatkozásában gondoskodnia kell az emberi jogok érvényesüléséhez szükséges feltételekről.¹⁰¹

Az Alkotmánybíróság konkrétan a véleménynyilvánítási szabadság kapcsán leszögezte, hogy más alapvető jogok intézményes védelme érdekében korlátozásra van lehetőség. Továbbá ugyanebben a határozatban kiemelte a véleménynyilvánítás

⁹⁹ AB határozat: 64/1991. (XII.17.)

¹⁰⁰ Magyarország Alaptörvénye

¹⁰¹ AB határozat: 64/1991 (XII.17.)

szabadságának kettős tartalmát. Az egyik oldalon az egyéni véleménynyilvánítás szubjektív joga, a másik oldalon a demokratikus közvélemény kialakulása, feltételeinek és működése fenntartásának állami kötelezettsége (intézményes jog) áll. Megállapította, hogy ez a kötelezettség nemcsak a sajtószabadságra és az oktatási szabadságra vonatkoznak, hanem:

„... az intézményrendszer arra az oldalára is, amely a véleménynyilvánítási szabadságot általában a többi védett érték közé illeszti. Ezért a véleménynyilvánítási szabadság alkotmányos határait úgy kell meghatározni, hogy azok a véleményt nyilvánító személy alanyi joga mellett a közvélemény kialakulásának, illetve szabad alakításának a demokrácia szempontjából nélkülözhetetlen érdekét is figyelembe vegyék.”¹⁰²

Az Alkotmánybíróság a véleménynyilvánítás szabadságát anyajogként határozta meg, amelyből az ún. kommunikációs jogok erednek, így a sajtószabadság is.¹⁰³ (Erről Véleménynyilvánítás, mint alapjog című fejezetben már bővebben szó esett.) A Médiatanács az 1153/2011. számú határozatában a sajtószabadságot a demokratikus társadalom nélkülözhetetlen feltételének nevezi, ennek okát pedig abban látja, hogy a közösség vitáit csak a sajtón keresztül lehet lefolymatni,¹⁰⁴ éppen ennek érdekében tartja szükségesnek a sajtó korlátozását, hiszen a nyílt vita lehetővé tétele miatt a sajtónak meg kell hajolnia bizonyos jogszabályi kötelezettségek előtt. Ezen a kötelezettségek egyike, az hogy a médiaszolgáltatóknak az általuk készített médiatartalmakban tiszteletben kell tartaniuk az emberi méltóságot.¹⁰⁵

A sajtó¹⁰⁶ műsorszerkezeti követelményei tekintetében megkülönböztetünk negatív és pozitív előírásokat. A pozitív kötelezettségek a sajtó „tevéleges” magatartását kívánják meg, például a kiegyensúlyozottság, tényyszerűség, közszolgálati műsorok sugárzása, hírszolgáltatás. Az érem másik oldalára a negatív jellegű, tartózkodásra kényszerítő korlátozások kerültek, például reklámkorlátok, a gyermekvédelem, az emberi jogok tiszteletben tartása.¹⁰⁷

Ezek után arra szeretnék kitérni, hogy mikor kell a Médiatanácsnak az emberi méltóság intézményes védelme érdekében fellépni. Az Alkotmánybíróság a 46/2007. számú határozatában az 1996. évi I. törvény számos passzusát vizsgálta. Ezek közül számunkra most

¹⁰² AB határozat: 30/1992 (V. 26.)

¹⁰³ AB határozat: 30/1992 (V. 26.)

¹⁰⁴ A Médiatanács okfejtésében visszaköszön Habermas „társadalmi nyilvánosság” elmélete, a sajtó pozitív és negatív jellegének koncepciója.

¹⁰⁵ NMHH Médiatanácsának határozata 1153/2011 (IX.1)

¹⁰⁶ A rádió és a televízió esetében speciális előírások szükségesek. Ld.: Az írott és az elektronikus sajtó szabályozása c. fejezet: médiahatás-teória

¹⁰⁷ Koltay András: A sajtószabadság jelentése, Acta Humana, 2007. 18. évf. 263. oldal

az a rendelkezése a lényeges, melyben a már nem hatályos törvény megengedte azt, hogy a korábbi médiaszabályozó-hatóság, az ORTT a személyhez fűződő jogok védelme érdekében indíthasson eljárást. A határozatban az Alkotmánybíróság utalt a korábbi önrendelkezési joggal kapcsolatos okfejtéseire, ami szerint ez a jog az egyén joga arra, hogy jogait és érdekeit bíróságok és egyéb állami szervek előtt érvényesítse. Ezen túl azt a jogot is magában foglalja, hogy a jogérvényesítéstől tartózkodjon. Ebből következik, hogy amennyiben egy műsorszolgáltató személyhez fűződő jogot sért, akkor a jogsérelmet szenvedett személynek kell eldönteni, hogy kívánja-e jogait érvényesíteni a műsorszolgáltatóval szemben.¹⁰⁸

A testület végül a tárgyalt rendelkezést nem ítélte alkotmányellenesnek, azzal indokolta döntését, hogy az 1996. évi I. törvény a rádiózásról és a televíziózásról a bírói út mellett egy közigazgatási eljárást is nevesít, s a bírói út ettől függetlenül ugyanúgy nyitva áll bárki előtt. Mindenesetre a következő pár sor meghatározó relevanciával bír az intézményes védelem tekintetében:

„Az ORTT ennek megfelelően a közigazgatási eljárás során annak megállapítására jogosult, hogy a műsorszolgáltató az emberi jogok tiszteletben tartásával tevékenykedik-e, és az egyes műsorainak témája, jellege, nézőpontja nem sérti-e az emberi jogokban megjelenő alapvető értéket.”¹⁰⁹

Koltay András „az emberi jogokban megjelenő alapvető értékben” az emberi jogok intézményes oldalának védelmét véli felfedezni. Ellenben hangot ad kételyének is a kifejezés értelmezésével kapcsolatban. Véleménye szerint nem világos, hogy mit jelentenek az emberi jogokban megjelenő értékek, ugyanis utalhat arra is, hogy egyetlen emberi jog mögött álló bármely értékre vonatkozik a megfogalmazás, s ez alapján már nem az emberi jogok intézményes védelme érdekében járhatna el az médiaszabályozó-hatóság.¹¹⁰

Tény, hogy az ORTT és a Médiatanács gyakorlatában mindkét esetre találunk példát, arra is, amikor a tanács egyéni jogsérelem nyomán indít eljárást, s arra is, amikor eljárását az intézményes védelemre alapozza. A Legfelsőbb Bíróság ítéletében alátámasztotta azt, hogy az emberi jogok védelmének megsértése megvalósulhat konkrét személyt érintő sérelem kapcsán is.¹¹¹

¹⁰⁸ AB határozat: 46/2007.(VI.27.)

¹⁰⁹ AB határozat:46/2007.(VI.27.)

¹¹⁰ Koltay András: Az emberi jogok, az emberi méltóság és az alkotmányos rend védelme a médiaszabályozásban, In Medias Res, 2012/1. 37-66. olda

¹¹¹ Legfelsőbb Bíróság: Kf.VI.38.474/200/3.

7.5 Az emberi méltóság a korábbi és a hatályos médiatörvényekben

Számottevő különbség a két szabályozás között hogy az új médiatörvény – a rádión és a televízión kívül – már a szabályozás hatálya alá vonta a nyomtatott sajtót, az internetes újságokat és hírportálokat is.

Az 1997. január 1. és 2010. december 31. között hatályos médiatörvényünk (továbbiakban Rttv.) az alapelvek között deklarálta az emberi jogok védelmét, mely bekezdés nem vonatkozott sem a nyomtatott sajtóra, sem az internetes hírportálokra.

„3. §(2) A műsorszolgáltató köteles tiszteletben tartani a Magyar Köztársaság alkotmányos rendjét, *tevékenysége nem sértheti az emberi jogokat*, és nem lehet alkalmas a személyek, nemek, népek, nemzetek, a nemzeti, etnikai, nyelvi és más kisebbségek, továbbá valamely egyház vagy vallási csoport elleni gyűlölet keltésére.”¹¹²

Az emberi méltóság a törvényben nem kapott helyet, a méltóság szó egy rendelkezésben szerepel, mely előírja a közszolgálati műsorszolgáltató és a közműsor-szolgáltató számára, hogy különösen köteles a kisebbségek méltóságát és alapvető érdekeit tiszteletben tartani, illetve nem sértheti más nemzetek méltóságát sem.¹¹³

Az Smtv. azonban konkrétan nevesíti az emberi méltóságot, sőt a rendelkezés második bekezdésében ennek egy különös esetét is megfogalmazza:

„14. §(1) A médiaszolgáltatónak az általa közzétett médiatartalomban tiszteletben kell tartania az emberi méltóságot.
(2) Tilos a megalázó, kiszolgáltatott helyzetben lévő személyek médiatartalomban történő öncélú és sérelmes bemutatása.”

Az emberi méltóság tiszteletben tartásának szabálya nem vonatkozik a nyomtatott sajtóra és az internetes hírportálokra. Ezzel szemben a tényállás különös esetére, a megalázó és kiszolgáltatott helyzetben lévők sérelmes és öncélú bemutatása tekintetében a jogalkotó kiterjesztette a törvény hatályát az előbb említett médiatartalmakra is.¹¹⁴

Itt megjegyezném, hogy a jogszabály eredeti állapotában az emberi méltóság védelme kiterjedt a sajtótermékekre, így az internetes hírportálokra is. Az Alkotmánybíróság 165/2011. számú határozata ezt a rendelkezést sérelmesnek tartotta, és alkotmányellenesnek nyilvánította. Döntését a médiahatás-teóriával indokolta, mely szerint az emberi

¹¹² 1996. évi I. törvény a rádiózásról és televíziózásról

¹¹³ 1996. évi I. törvény a rádiózásról és televíziózásról

¹¹⁴ 2010. évi CIV. törvény a sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól

gondolkodásra és a társadalmi folyamatokra az audiovizuális média különleges hatással bír, ezért szükséges és arányos az effajta korlátozás. Azonban a nyomtatott és internetes sajtóra nézve – az emberi jogokra generálisan kiterjedő – a korlátozás már aránytalannak nevezhető.¹¹⁵

A második bekezdést az Alkotmánybíróság nem semmisítette meg, így az a sajtótermékekre nézve is hatályos maradt. Azzal indokolta határozatát, hogy korlátozás kellően szűk körű, és különösen nyomós közérdeken alapul. A megalázó, kiszolgáltatott helyzetben lévő emberek védelméről szóló rendelkezés megsértése olyan eseteket fed le, amelyek súlyosan veszélyeztetik az emberi méltóság intézménye tartalmának érvényesülését, így a korlátozás minden médiumnál kellően megalapozott.¹¹⁶

¹¹⁵ AB határozat: 165/2011. (XII. 20)

¹¹⁶ AB határozat: 165/2011. (XII.20)

8. Az emberi méltóság az ORTT és a Médiatanács gyakorlatában

Az eddigiek alapján kirajzolódik, hogy a médiaszabályozó-hatóságok határozatait két esetkörre oszthatjuk. Az egyik az individuális jogsérelmen alapuló eljárások köre, amikor az egyén személyhez fűződő jogainak sérelme alapozza meg a hatóság közigazgatási eljárását. A másik csoportot pedig azok az ügyek alkotják, melyekben az emberi jogok intézményes védelme érvényesülése érdekében a hatóság kötelessége, hogy fellépjen. Koltay András tanulmányában ez a két csoport megkülönbözteti ugyan egymástól, de nem látja indokoltnak a Médiatanács eljárását akkor, amikor kizárólag személyiségi jogok megsértéséről van szó.¹¹⁷

A hatóság eljárásaiban – ex officio vagy kérelem alapján – jó pár példát találhatunk arra, amikor a testület pusztán személyiségi jog megsértése miatt szankcionálta a médiaszolgáltatót. Első körben ezeket vizsgálom, majd nagyobb terjedelemben azokat az eseteket, melyekben már az emberi jogok érvényesülésének intézményes feltételei kerültek veszélybe.

8.1 Individuális jogsérelmek az ORTT és a Médiatanács gyakorlatában

A hatóság gyakorlata az individuális jogsértések kapcsán nem egységes. Számos ügyben a hatóság megszüntette az eljárását, arra hivatkozva, hogy a médiaszabályozó szervnek el kell tudnia választani egymástól az egyéni jogsérelmeket és az emberi méltóság intézményes védelmét.¹¹⁸Több határozatban szerepel a Médiatanács álláspontja az egyéni jogsérelmekről, amire hivatkozva megszüntette eljárását:

„... a médiaszabályozás számára az emberi jogok intézményének védelme a feladat, tehát a társadalom számára elengedhetetlenül fontos intézményt védi, és nem a megsértett emberi jogok nyomán konkrét jogsérelmet szenvedett egyént.”¹¹⁹

Ellenben számos ügyben a jogelődhatóság nem a megszüntetés, hanem a szankcionálás mellett döntött.¹²⁰

Az ORTT 1707/2008. számú határozata alapján a Hír TV Vonalban című műsorszáma megszegte az Rttv. azon rendelkezését, mely alapján a műsorszolgáltató tevékenysége nem

¹¹⁷ Koltay András: Az emberi jogok, az emberi méltóság és az alkotmányos rend védelme a médiaszabályozásban, In *Medias Res*, 2012/1, 37-66. oldal

¹¹⁸ NMHH Médiatanácsának határozata 1262/2012.(VII.11.)

¹¹⁹ Például: NMHH Médiatanácsának határozatai: 905/2012.(V.16.), 1262/2012.(VII.11.)

¹²⁰ Például: ORTT határozatok: 2089/2005.(X.13.), 1707/2008.(IX.17.), 1511/2008.(VIII.27), 2719/2007.(XII.6.)

sértheti az emberi jogokat. A Vonalban egy interaktív műsor, ahol a nézők különböző formákban fejthetik ki véleményüket. A szóban forgó ügyben egy betelefonáló dalban mondta el személyes véleményét Dávid Ibolyáról:

„Vörös szegfű koszorúzza az eget, Gyurcsány Fletó magyar embert nem szeret, ha nem szeret, nem leszek én rosszkedvű, nem vagyok én sem tulipán, sem szegfű. Gyurcsány Fletó és a Kóka, Ibolya, gyűlölettel gondolnak a Viktorra, a magyar nemzet néked Fletó megbocsát, ha alulról szagolod az ibolyát...”

A műsorszámban elsősorban a miniszterelnökről, másodsorban Dávid Ibolyáról hangzottak el becsületsértő megjegyzések, ráadásul ettől a műsorvezető sem határolódott el. Az ORTT a határozat indokolásában hivatkozott arra bírói gyakorlatra, mely több esetben jogszerűnek minősítette az ORTT, az individuális jogsérelem nyomán indult korábbi eljárásait. Hivatkozott továbbá az emberi méltóság általános személyiségi jog voltára, melyet a bíróságok és az egyéb jogalkalmazó szervek bármikor felhívhatnak az egyén védelmére, amennyiben a konkrét nevesített alapjogok egyike sem alkalmazható.¹²¹ A médiaszolgáltató kérte ugyan a határozat felülvizsgálatát, ám a Fővárosi Bíróság ítéletében helybenhagyta az ORTT döntését.¹²²

8.2 Az emberi jogok intézményes védelme az ORTT és a Médiatanács gyakorlatában

Mind az ORTT, mind a Médiatanács gyakorlatában van arra precedens, hogy a médiaszabályozó-hatóság, a közönséget szem előtt tartva, az emberi jogok intézményes védelme érvényesítése érdekében lép fel.¹²³ Koltay András a tanulmányában ezt az esetkört négy további kategóriába sorolja (ezek a Médiatanács határozataiban is megjelennek, ld: 828/2011.(VI.22)):

1. a kiszolgáltatott, magatehetetlen, megalázó helyzetben lévők sértő, felismerhető ábrázolása,
2. a kiskorúak emberi méltóságot sértő bemutatása,
3. egyes személyek, társadalmi csoportok másokhoz képest másodrendűként kezelése, emberi méltóságuk megkérdőjelezése,

¹²¹ ORTT határozat 1707/2008.(IX.17.)

¹²² Fővárosi Bíróság 20.K.30. 532/2009/5.

¹²³ Például: NMHH Médiatanácsának határozata 1153/2011.(IX.I.), ORTT határozat 1293/2004. (IX.22)

4. ha egy műsor tartalma azt sugallja, hogy személyiségüknek nincs érinthetetlen tartománya, az emberi méltóság pénzért elvehető.¹²⁴

A határozatok tanulmányozása során arra megállapításra jutottam, hogy ezek a csoportok nem különíthetők el egyértelműen egymástól, sokszor fedik egymást. Amikor az egyik jogsérelem megvalósul, akkor abban megnyilvánul egy másik is. Mindenesetre a csoportosítás a későbbiek folyamán jó irányba terelheti a Médiatanács és az egyéb jogalkalmazó szervek munkáját, és segédkezet nyújthat egy egységes jogalkalmazói gyakorlat kialakításához.

Az ORTT 12/2009. számú¹²⁵ határozata A nagy lehetőség című valóságshow bemutatásával sértette meg több ízben az emberi méltóságot. A valóságshowban tizenkét kiválasztott hajléktalan „lehetőséget” kapott arra, hogy fedél kerüljön a feje fölé huszonöt héten keresztül és megnyerhesse a főnyereményt. A „lehetőség” korántsem bizonyult alkalmasnak arra, hogy a szereplőket a hajléktalan életmódból kimozdítsa, sőt általában a már eleve kiszolgáltatott helyzetben lévő játékosokat megalázó, személyiségi jogokat súlyosan sértő helyzetbe sodorta. Ezek alapján a műsor beleilleszthető az első csoportba, hiszen kiszolgáltatott helyzetben lévő személyeket sérelmesen mutatott be. Másrészt a valóságshow egésze azt sugallta, hogy emberi méltóságunk pénzért korlátok nélkül feladható.

8.2.1 Kiszolgáltatott, magatehetetlen helyzetben lévők sérelmes bemutatása

A hatályos médiatörvény rendelkezései között kifejezésre kerül, hogy tilos a megalázó, kiszolgáltatott helyzetben lévő személyek öncélú és sérelmes bemutatása.¹²⁶ A bekezdés törvénybe ágyazását feltehetőleg az ORTT következetes gyakorlata indukálta, ugyanis a hatóság számos e körbe tartozó eljárás során állapította meg az emberi méltóság megsértését. A döntések között található az a műsorszám, amely a 2006. augusztus 20-ai tűzijáték tragikus eseményeit dolgozza fel, a kiszolgáltatott helyzetben lévő sérültek személyiségi jogainak többszörös megsértésével.¹²⁷ Továbbá a Magyar Televízió Kékfény című műsorában egy halálos közúti balesetről számoltak be, amiben bemutatták a sérült férfi kiemelését az összetört járműből. Majd a baleset után röviddel a magatehetetlen sebesültről mutattak

¹²⁴ Koltay András: Az emberi jogok, az emberi méltóság és az alkotmányos rend védelme a médiaszabályozásban, In Medias Res, 2012/1. 37-66. oldal

¹²⁵ ORTT határozat: 12/2009.(I.7.)

¹²⁶ Smtv.

¹²⁷ ORTT határozat: 2637/2006(XI.29).

felvételeket.¹²⁸ Az ORTT véleménye szerint emberi méltóságot sért a médiaszolgáltató, hogyha valakiről röviddel a balesetét követően olyan képeket tesz közzé, amin éppen a friss sérüléseitől szenved, magatehetetlen állapotban, illetve naturalisztikus ábrázolással mutatja be. Hozzáfűzte azt is, hogy a hatóság nem a konkrét személyek érdekeinek védelmében jár el, hanem a minden embert megillető emberi méltóság tiszteletben tartása mellett kötelezi el magát.¹²⁹

Érdekességgként még röviden kitérek az ORTT 1825/2008. számú határozatára, mely alapján a testület ugyanígy egy személy kiszolgáltatott helyzetére alapozta az emberi méltóság sérelmét. Az „Aktív” című műsorszám stábja egy huszonhét éves fiatalember pszichiátriai gyógykezeléséről állított össze riportot. A műsor az aggódó édesanya szemszögéből láttatta az eseményeket. Olyan képkockák bemutatására került sor, amelyben a skizofréniában szenvedő fiú ágyhoz szíjazva feküdt a vizeletet tartalmazó ágytála mellett. A Testület arra az álláspontra jutott, hogy sérül a betegnek az emberi méltósághoz való jog azzal, hogy őt kiszolgáltatott és tiltakozásra képtelen állapotban mutatják be.

A Fővárosi Bíróság az ORTT határozatát helybenhagyta. A műsorszolgáltató az emberi méltóság megsértése kapcsán fellebbezést nyújtott be a Legfelsőbb Bírósághoz, és később a jogalkalmazó hatályon kívül helyezte az első fokú határozatot. A határozat indoklásában az áll, hogy a fiúnak már betegségéből kifolyólag sérült az emberi méltósághoz való joga, felhívta arra a figyelmet, hogy súlyos helyzetének bemutatása éppen a beteg érdekében történt, egy jövőbeli magasabb színvonalú ellátás reményében. Továbbá megállapította, hogy a beteg fiú személyiségi jogi sérelme nem bír relevanciával, hiszen az ORTT annak vizsgálatára jogosult, hogy a műsor témája, jellege, nézőpontja sért-e társadalmi érdeket. A Legfelsőbb Bíróság arra a következtetésre jutott, hogy a műsor ezek közül egyiket sem veszélyeztette, ugyanis témája a magyar egészségügyi rendszer kritikája volt, és ebben bemutatásra került a betegek méltóságon aluli kezelésének problémája a pszichiátriai gyógyintézetekben. A riport nézőpontját és jellegét az határozta meg, hogy az aggódó édesanya szemével láttatta beteg gyermeke kilátástalan helyzetét, így az emberi méltóság megsértésének megállapítását nem vélte indokoltnak.¹³⁰

¹²⁸ ORTT határozat: 2638/2006(XI.29).

¹²⁹ Ld. az előző két határozat

¹³⁰ Legfelsőbb Bíróság: Kfv.III.37.554/2010/5.

8.2.2 A kiskorúak emberi méltóságot sértő bemutatása

Az ORTT következetes gyakorlatot¹³¹ alakított ki a kiskorúak emberi méltóságot sértő műsorok tekintetében, s a jogutód hatóság ennek figyelembevételével tevékenykedik. A gyakorlat lényege azon az alkotmányos elven alapul, hogy a gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéshez. A gyermek jövője és hosszú távú érdekének védelme megkívánja, hogyha a fiatalok bármilyen bűncselekménnyel összefüggésbe hozható, - legyen gyanúsított, áldozat, elkövető vagy tanúként meghallgatott - akkor személyazonosságának felfedését kerülni kell a médiatartalmakban. Az elv alól az sem képez kivételt, hogyha a gyermek törvényes képviselője hozzájárul a műsorban való szerepeltetéséhez.¹³²

A Médiatanács határozatában a TV2 2011. szeptember 20-án sugárzott „Tények Reggel” és „Mokka” című műsorában az emberi méltóság megsértését állapította meg. A médiaszolgáltató tudósításában és stúdióbeszélgetésében a Csongrád megyei tanyán történt emberölésről számolt be megszólaltatva a meggyilkolt nő gyermekeit.

A sérelmes műsorszámokban a gyermekek névvel és arcképpel szerepeltek, társadalmi és családi viszonyaikba, elhunyt édesanyjuk alkoholista hajlamaiba és szexuális szokásaiba, indokolatlan módon betekintést nyerhettek a nézők, melyek nyilvánosság elé tárása alapjaiban rengeti meg a mindenki számára fenntartott emberi méltósághoz való jogot. A hatóság megállapította, hogy a műsorszolgáltató az emberi jogok tiszteletben tartásának követelményét áthágta, ezért az a média alkotmányos működését veszélyezteti, s fellépet az emberi jogok intézményes érdeke védelme érdekében.¹³³

8.2.3 Egyes személyek, társadalmi csoportok másodrendűként kezelése

A csoport sajátossága abban rejlik, hogy az emberi méltóság megsértését rendszerint gyűlöletkeltő tartalmak kísérik, amik már önmagukban megalapozzák a sajtószabadság korlátozását. Az Smtv. 17. § bekezdése szerint:

¹³¹Például: ORTT határozat 952/2009. (IV.29.), 736,737,738/2003.

¹³² NMHH Médiatanácsának határozata: 417/2012.(II.29.)

¹³³ NMHH Médiatanácsának határozata: 417/2012.(II.29.)

„1) A médiatartalom nem lehet alkalmas valamely nemzet, közösség, nemzeti, etnikai, nyelvi és más kisebbség vagy bármely többség, továbbá valamely egyház vagy vallási csoport elleni gyűlölet keltésére.”¹³⁴

Az Alkotmánybíróság 1006/B/2001 számú határozatában megállapította, hogy a gyűlöletkeltő tartalmak korlátozása a véleménynyilvánítás, illetve a sajtószabadság alkotmányos korlátozását jelenti. A testület gyakorlata értelmében az Smtv. idézett szakasza, az emberi méltóságból levezetett „közösségek méltóságának” védelmét teremti meg. „A közösség méltósága az egyén méltóságának azon aspektusa, amely valamely közösségbe való tartozásukra tekintettel, a közösség társadalmi csoport tagjaként illeti meg őket.”¹³⁵

A „közösségek méltóságának” megsértése több esetben megvalósult a Médiatanács működése során. Például a Médiatanács az Arló TV Karácsonyi köszöntő című műsora nyomán megállapította az emberi jogok tiszteletben tartását és a gyűlöletkeltés tilalmát meghatározó törvényi rendelkezés megsértését. A műsorvezető a romákat nemcsak szélsőségesen negatív jelzőkkel illette, hanem egy jegyzetet olvasott fel bűncselekmények soráról, azok elkövetőit romákkal azonosította, holott a gyanúsítottakról ilyen információ nem állt rendelkezésre. A műsor második felében Wass Albert: A patkányok honfoglalása című írás színpadi adaptációja következett, és ez egyértelműen arra volt hivatott, hogy az etnikai kisebbséget a patkányokkal azonosítsa, így ezáltal már önmagában az emberi méltóságuktól fosztotta meg őket.

A Médiatanács határozatában kimondta, hogy az emberi méltóság közérdekű védelmében a hatóság fellépése minden olyan alkalommal indokolt, amikor „az emberi méltóság alapvető értéke olyan mértékben sérül, hogy az már eléri a közérdekű igényérvényesítés küszöbét.” Ezek alapján, az ügy kapcsán megállapította az emberi méltóság megsértését.¹³⁶

8.2.4 A személyiségnek nincs érinthetetlen tartománya

A Médiatanács az előző kategóriában ismertetett határozatában¹³⁷ megfogalmazásra került, hogy a hatóság felléphet az összes esetben, amikor az emberi méltóság olyan mértékben sérül, amikor az eléri a közérdekű igényérvényesítés küszöbét. A határozat példákat

¹³⁴ Smtv.

¹³⁵ NMHH Médiatanácsának határozata: 1153/2011(IX.1)

¹³⁶ NMHH Médiatanácsának határozata: 828/2011(VI.22)

¹³⁷ NMHH Médiatanácsának határozata: 828/2011(VI.22)

sorakoztat fel, és ezzel gyakorlatilag az intézményes védelem csoportjait meríti ki. A médiaszabályozó-hatóság leszögezi, hogy eléri a közérdekű igényérvényesítés szintjét az, ha egy műsorszám akár csak sugallja, hogy az emberi személyiségnek nincs érinthetetlen tartománya, az emberi méltóság anyagi érdekből nyilvánossá, bárki számára hozzáférhetővé tehető. A hatóság kifejezetten erre alapozza döntését az „Igazság ára” és az „Alekosz feleséget keres” című műsorokkal kapcsolatban lefolytatott eljárásokban.¹³⁸

Ezekon kívül több korábbi ORTT döntés-bár a testület határozatában explicit módon nem jelenik meg -, véleményem szerint beilleszthető ugyanebbe a csoportba. Például „A riporter Frei Tamás” című műsor azon adása, ahol Feri Tamás bemutatta, hogy egy bérnyilkost viszonylag könnyedén fel tudna bérelni a magyar miniszterelnök megölésére.¹³⁹

Az „Igazság ára” című műsor volt az első a sorban, melynek vizsgálata folyamán a testület megfogalmazta új értelmezési szabályát.¹⁴⁰ A televíziós programot a szerkesztők „pszichológiai játék” elnevezéssel illették, és a játékosok „őszinteségére” alapozták. A műsorban a versenyzőknek huszonegy kérdésre kellett válaszolniuk hat forduló alatt, s a feleletek igazságtartalmát hazugságvizsgálatnak vetették alá. Amennyiben a poligráf hazugságot mutatott, a játékosoknak távoznuk kellett. A kérdések száma fordulónként csökkent, miközben a megnyerhető összeg folyamatosan nőtt. A játék elején feltett kérdések jellemzően kevésbé voltak kellemetlenek, majd a főnyereményhez közeledvén egyre kínosabb, főként szexuális témájú kérdések következtek. A 2008. március 12-i adásban egy roma származású, homoszexuális versenyző került az adásba. A játék elejétől a végéig megalázó kérdések szegeződtek felé, homoszexualitásán túl fény derült arra, hogy szülei alkoholisták, s hogy öt és nyolc testvérét állami gondozásba adták. A szerkesztők kihasználták hátrányos helyzetét és az összes kérdést e köré csoportosították.

Az ORTT határozatában megállapította, hogy a műsor azt közvetítette, hogy a személyiségnek nincs érinthetetlen tartománya, az ember „átlátszóvá alázható”. A versenyzők titkai, legbensőbb gondolataik, privát szférájuk feladására vállalkoztak pénznyeremény elérése érdekében, ez pedig azt sugallja, hogy az emberi méltóság anyagi érdekből nyilvánossá tehető.¹⁴¹

¹³⁸ ORTT határozat: 748/2008.(IV.29.), NMHH Médiatanácsának határozata: 1044/2011(VIII.19)

¹³⁹ ORTT határozat: 665/2001.(V.16.) ORTT határozat

¹⁴⁰ Koltay András: Az emberi jogok, az emberi méltóság és az alkotmányos rend védelme a médiaszabályozásban, In Medias Res, 2012/1. 37-66. oldal

¹⁴¹ ORTT határozat: 748/2008.(IV.29)

9. Konklúzió

A dolgozatom végére gyökeresen átalakult a véleményem. A feltételezésem az volt, hogy a sajtószabadságnak nagyon kevés esetben kell meghátrálnia és teret engednie más érték érvényesülésének, sőt az internetes tartalmak szabályozását egyáltalán nem tartottam indokoltnak.

Először is azt ismét leszögezném, hogy a sajtószabadság korlátait nehéz feladat meghatározni, még akkor is, hogyha egy nála erősebbnek vélt értékkel áll szemben. Egyrészt minden alkalommal, amikor felmerül az emberi méltósághoz való jog megsértése, akkor egyedi ügyről van szó, s ebből kifolyólag nem feltétlenül tudunk párhuzamot vonni köztük. Bár az ORTT és a Médiatanács határozatai nyomán kezd kialakulni egy olyan gyakorlat, amely segítséget nyújt az egyedi esetek megítéléséhez, ez nem mindig nyújt támpontot.

Másrészt a technológiai fejlődés egyre dinamikusabbá válásával új és új szabályozási dilemmával szembesülünk. Ezek közül az egyik az internet korlátozásának kérdése. A hipotézisben kitértem A muszlimok ártatlansága című filmre, s azt állítottam, hogy betiltása a sajtószabadságot alapjaiban rengetné meg, illetve hogy ez egy demokratikus államban nem képzelhető el. Mostanra jóval összetettebbnek látom a problémát. Egyfelől világossá vált, hogy az emberi jogok intézményes védelme megkívánja az állami beavatkozást, hiszen napjaink kereskedelmi műsorszolgáltatói a haszon érdekében bármire képesek. Legyen az társadalmi csoportok elleni gyűlöletkeltés, vagy védtelen személyek emberi méltóságának áruba bocsátása. Másfelől az internetes tartalmak korlátozására úgy tűnik még nem állunk teljesen készen, viszont előbb vagy utóbb – ha a technológiai fejlődés ugyanilyen dinamikus marad – szükség lehet rá. Ugyanis napjainkban hajlamosak vagyunk elfelejteni azt a tényt, hogy egy jog gyakorlása felelősséggel jár.

10. Felhasznált irodalom

10.1. Irodalomjegyzék

- Ádám Antal: A tömegközlés alkotmányi szabadsága. Acta Humana, 1998.
- Christopher McCrudden: Human Dignity and Judicial Interpretation of Human Rights. The European Journal of International Law, 2008.
- Conor Gearty: Can Human Rights Survive? The Hamlyn Lectures 2005, Cambridge University Press, 2006.
- Gálik Mihály—Polyák Gábor: Médiaszabályozás, KJK Kerszöv, Budapest, 2005.
- Halmai Gábor – Tóth Gábor Attila: Emberi Jogok. Osiris Kiadó, 2008.
- Halmai Gábor: A véleménysszabadság határai. Budapest, Atlantisz, 1994.
- Heyman, Steven J.: Free Speech and Human Dignity. Yale University Press, 2008.
- Isaiah Berlin: A szabadság két fogalma. Négy esszé a szabadságról. Budapest, Európa Kiadó, 1990.
- John Stuart Mill: A szabadságról. Budapest, Századvég, 1944.
- Keller, Perry: European and International Media Law. Liberal Democracy, Trade and the New Media. Oxford, University Press, 2011.
- Koltay András: A sajtósszabadság jelentése, Acta Humana, 2007. 18. évf.
- Koltay András: A szólásszabadság alapvonalai. Századvég Kiadó, 2009.
- Koltay András: A szólásszabadság igazolásai: az angolszász jog és jogfilozófia fényében. Valóság c. folyóirat, 2007.09.01. L. évfolyam 9. szám
- Koltay András: A véleménynyilvánítás szabadsága. Századvég, 2008.
- Koltay András: Az emberi jogok, az emberi méltóság és az alkotmányos rend védelme a médiaszabályozásban, In Medias Res, 2012/1.
- Koltay-Mayer-Nyakas-Pogácsás: A médiaszolgáltatás és a sajtótermék fogalma az új magyar médiaszabályozásban. Iustum Aequum Salutare. VII. 2011/4.
- Krokovay Zsolt: Médiaetika. L'Harmattan Kiadó, 2004.
- Martin H. Redish: The Value of free speech. University of Pennsylvania Law Review, 1982. 6003.
- McCrudden, Christopher: Human Dignity and Judicial Interpretation of Human Rights. The European Journal of International Law Vol. 19 no. 4 © EJIL 2008
- Polyák Gábor: A médiapiac szabályozása az új médiatörvényben. MédiaKutató, 2011 tavasz
- Rousseau: Társadalmi szerződés. Phönix-Oravetz kiadás, 1947. Fordította: Radványi Zsigmond
- Sári János – Somody Bernadette: Alapjogok. Osiris Kiadó, 2008.
- Sári János: Közép-európai alkotmányok. A tagadás tagadása. Jogtudományi Közöny, 1994.
- Udvarý Sándor: Alkotmányos médiajog?
http://193.224.191.196:8080/phd/udvardy.alkotm.mediajog_PhD_dolgozat_US.pdf

<http://mek.niif.hu/00500/00500/00500.htm>

http://hvg.hu/vilag/20120912_Gagy_i_propagandafilm_miatt_oltek_meg_az_a

http://ec.europa.eu/justice/international-relations/files/mou_2007_en.pdf

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:hu:PDF>

10.2. Felhasznált AB határozatok

1/2007 (I.18.) AB határozat

165/2011 (XII. 20) AB határozat

22/1992. (IV.10) AB határozat

23/1990. (X. 31.) AB határozat

30/1992 (V. 26.) AB határozat

33/1994. (VI. 24.) AB határozat

36/1994 (VI.24.) AB határozat

46/1991. (IX.10.) AB határozat

46/2007.(VI.27.) AB határozat

56/2000. (XII.19.) AB határozat

57/1991. (XI.8.) AB határozat

64/1991 (XII.17.) AB határozat

8/1990. (IV.23.) AB határozat

9/1992. (I.30.) AB határozat

10.3. Felhasznált NMHH és ORTT határozatok, felhasznált egyéb határozatok

2637/2006(XI.29). ORTT határozat

2638/2006(XI.29). ORTT határozat

2719/2007.(XII.6.) ORTT

1293/2004. (IX.22) ORTT határozat

12/2009.(I.7.) ORTT határozat

1511/2008.(VIII.27) ORTT

1707/2008.(IX.17.) ORTT

1707/2008.(IX.17.) ORTT határozat

2089/2005.(X.13.) ORTT

665/2001.(V.16.) ORTT határozat

748/2008.(IV.29.) ORTT határozat

952/2009. (IV.29.) ORTT határozat

736,737,738/2003. (V.29) ORTT

417/2012.(II.29.) NMHH Médiatevánácsának határozata
1044/2011(VIII.19) NMHH Médiatevánácsának határozata
1153/2011.(IX.I.) NMHH Médiatevánácsának határozata
1262/2012.(VII.11.) NMHH Médiatevánácsának határozata
828/2011(VI.22) NMHH Médiatevánácsának határozata
905/2012.(V.16.) NMHH Médiatevánácsának határozata
1262/2012.(VII.11.) NMHH Médiatevánácsának határozata
Emberi Jogok Európai Bírósága: 51/1990/242/313 Observer and Guardian v. the United Kingdom 6538/74.
Emberi Jogok Európai Bírósága: 538/74. 1979. Handyside v. Egyesült Királyság
250 U.S. (1919) Abrams v. United States,
Fővárosi Bíróság: 20.K.30. 532/2009/5.
Legfelsőbb Bíróság: Kf.VI.38.474/200/3.
Legfelsőbb Bíróság: Kfv.III.37.554/2010/5.

10.4. Felhasznált jogszabályok, egyéb jogi normák

1993. évi XXXI. törvény az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló európai egyezmény
1996. évi I. törvény a rádiózásról és televíziózásról
2007. évi CLXVIII. törvény az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Közösséget létrehozó szerződés módosításáról szóló lisszaboni szerződés kihirdetéséről
2010. évi CIV. törvény a sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól
Az emberi jogok egyetemes nyilatkozata, 1948.
ENSZ Alapokmányának törvénybe iktatásáról szóló 1956. évi I. törvény
Polgári és a Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 1966
Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 1966